چەپی عێراقی و کوردستانی لە چوار یانەکدایە: نوێبوونەوە و یەکگرتنی و چاکبوونەوەی چالاکی جەماوەری.. ڕزگار ئاکرەی

1. چەپی عێراقی لە نێوان بەشداریکردن و بایکۆتکردن لە هەڵبژاردنەکانی 2025

ئەم وتارە لە ساتەوەختێکی سیاسی و هەڵکشاوێیی هەستیاردا دێت بۆ چەپی عێراقی. شکستەکانی ئەم دواییە چیتر ناتوانن تەنیا بە هۆکاری دەرەکی ڕوون بکرێنەوە. ئەوەی ئەمڕۆ ئەزموونی دەگەین تاقیکردنەوەیەکی ڕاستەقینەیە بۆ ویستمان و توانامان بۆ داهێنانی ئامرازی نوێی کردار و میتۆدی نوێ. ئەو ئەنجامانەی زەرینەی هەزەکانی چەپی عێراق لە هەڵبژاردنەکانی 2025 بەدەستیان هێنا ناتوانرێت وەک دەڕاندنێکی تەپەندراوی هەڵبژاردن بخوێنرێتەوە و نە تەنها وەک دەرئەنجامێکی ڕاستەوخۆی یاسای هەڵبژاردنی نادادپەروەرانە و هەژموونی پارەی سیاسی بخوێنرێتەوە. ئەم فاکتەرە دەرەکیانە ڕاستەقینە و کاریگەرن، بە گومان، ئاڵۆزتر دەبن بەهۆی تەحەدایەکی تۆندتر کە لایەن هێزە هەژموونەکانەوە و کاریگەری گەندەڵی پێکهاتەیی کە تەواوی گەڕەپانی خەبات دەشێوێنێت و کەبەکێیەکان تا ڕادەیەکی زۆر نایەکسان دەکات.

لەگەڵ ئەوەشدا، تەرکیز کردن لەسەر کاریگەرییە دەرەکییەکان بەتەنها، سەرەڕای گرنگییان، بەس نییە بۆ تێگەیشتن لە تەواوی وێنەکە. ئەوەی لە واقیعدا ڕوویدا دەربڕینێکی چڕتر بوو لە قەیرانێکی قووڵتر کە کاریگەری لەسەر شێوەکانی هەڵگرتن و شێوازی کارکردن و شێوازی گفتوگۆ و بیرکردنەوەی زاڵ لەناو چەپی عێراقدا بە گشتی و لە هەموو فراکسیۆنەکانیدا هەبوو. قەیرانێک پەیوەندی بە پارت یان سەرکردەی دیاریکراوەوە نییە، بەڵکو پەیوەندی شێواوی نێوان بیرکەی ڕاست و ئامرازی نادروست هەیە. پەیوەندی نێوان گوتاری گەڕانخوازی ڕادیکاڵ و شێوازی پشکشکردن و

بەبازاڕکردنی لە نێو "بازاڕی سیاسی" زۆر ئاڵۆز و دژوارە، کە ئاسایش و زاڵبوونی دارایی بەسەر دەبات نەک کەبەکەی دیموکراتی ئازاد.

سەرەڕای ئەم دابەزینە ئاشکرایە، چێبی عێراق بە هەموو فراکسیۆنکانیەوە هێواش هێواش بەرەو جدیترین بەدیل بە گەندەڵکاری کەمایەتی دەمنێتەوە دادپەروەری پێژەکەی و توانای شاراوەی بە یەکەمە هەشتا ماوە بەنام چاوەڕوانی شۆڕشگێڕانی کردارن کە لەگەڵ گەندەڵی کەمایەتیدا بگونجێت و نەک هەر توانای پارێزدانی ئامادەبوونی جەماوەری هەبێت بەڵکو ئامرازی میتۆدی و زانستیشی هەبێت بۆ کارکردن لە هەلومەرجی ئێستای خەباتی سیاسی و کەمەلایەتی لە عێراق و هەرێمی کوردستاندا

لەسەر بنەمای ئەم دەستنیشانکردنە دووانە، لاوازی ناوخۆیی و بەرەنگاری دەرەکی، پرسیاری هاستەقینە تەنها ئەوە نییە کە بەچی زەربەی هەزە چەپەکان نەیانتوانی لە هەڵبژاردنەکاندا ئەنجامی خۆازراو بەدەست بهێنن، یان تەنانەت لە بایکۆتکردندا، هەروەها بەچی نەیانتوانی ئامادەیی سیاسی و کەمایەتی خەیان بۆ گشتی بەهێز بکەن. بەڵکو بەچی سەرەڕای بارودۆخی خراپی جەماوەر و حوکمی دەستە دیکتاتۆر و گەندەڵەکان لە بۆغدا و هەولێر، گەندەڵکاری کەمایەتی سەرەڕای دادپەروەری و پێویستی، نەیتوانی ببێتە بژاردەیەکی جەماوەری هاوون و قەناعەتکەر؟ بەچی پێژەی چەپ بە هەموو هەمجۆرییەوە پەرتەوازە و دژ بە یەک مایەوە؟ و بەچی، سەرەڕای زۆر خاڵی لێکنزیکبوونەوە، هێشتا نەمانتوانیوە چوارچێوەیەکی یەکگرتوو لە دەوری ئەوان دروست بکەین کە وزە هەمجۆرەکانمان لێک بخات و ئاراستەی یەک ئاراستە بکات؟

لێم دەخەدا جەماوەر یەک ئێستاتیقی پتەو نەبینی، بەڵکو زنجیرەیەک پێشنیاری هاکاریان لە دەوری هەمان بیرکە دەبینی، زەربەیان هەمان گوتاری گرتەبەر، تا ئەو هادەیی کە کەسێک بە ئاسانی ناوی ئێژنامە یان حیزب لە میدیاکانیدا دەگێڕێت و خوێنەر هەست دەکات تاکە پارتێک دووبارە دەبێتەوە. بەتایبەتی لەسەر بابەتە هاستوخەکان.

2. ئایا دەتوانین سوود لە میتۆدی سەرمایەداری وەربگرین و شێوە لەگەڵ دوژمن بە ئامرازە پێشکەوتووەکانی بکەین

بە تێگەیشتن لەم ناتەواوییە، بەسوود دەبێت و لەوانەیە پێویست بێت، کە لە گۆشەیەکی نانریتی سەیری بابەتەکە بکەین. ئەمە پێویستی بە جۆرێک لە "پراگماتیزمی چەکداری"

هەیە کە لە ڕووی تەکنیکی و چۆنیەتی بەڕێوەبردنی کاریگەری و دابەزین و هەڵسەنگاندن و چۆنیەتی سوود وەرگرتن لە ئامرازە تەکنیکی و میتۆدۆلۆژیکانی بەبێ وەرگرتنی بڕیاری لۆژیکی بەڕێوە دەچێت.

لە هەوڵستێکی چڕوپڕ دەتوانین هەندێک میکانیزمی پێوانەی زانستی و هەڵسەنگاندنی بابەتی بەکار بهێنین کە لە بنەڕەتدا بڕیاری لە میراتی مارکسیستی کە زانستی لە کڕکی خێدا داناوە، وەک مۆدێلێکی پراکتیکی توند بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ گۆڕانی شکستی ئامرازێک بۆ فڕێدان و بنیاتنانەوە.

لەم ڕوانگەیەوە، قەیرانی چەپی عێراق دەتوانرێت وەک قەیرانی "پێناسەی گواستنەوە" دادپەروەرانە و باش بخوێنرێتەوە، لەگەڵ سیاسەتێک کە لە ڕووی تیۆرییەوە ئاست دەردەکەون، بەڵام هێشتا باشترین شێوەیان بۆ وەرگرتنی پراکتیکی نەدزیوتەوە کە لەگەڵ ئاستی پشکنینی کۆمەڵگای عێراقدا بگونجێت. بزووتنەوەکە دەبێت لە واقیعەوە بڕوا تیۆری بوات، نەک بە پێچەوانەوە، لەگەڵ بەڕێوەبردن و بازاڕکردن کە پێویستی بە گۆڕانکاری هەیە، و میکانیزمکانی پێویستیان بە نوێکردنەوەیە، لە نێو بازاڕێکی سیاسی کە بە کێبڕکێی بە بڕیارنامە دەناسرێتەوە، کە پارتە ناسیونالیستە ئایینی و بڕژوازییەکان خاوەن سەرچاوەی زۆریان بەسەردا زاڵ بێت.

بە پێی لۆژیکی سەرمایەداری، بەس نییە بڕهەمێک باش بێت یان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە پێویست بێت بە ئەوەی لە بازاڕدا سەرکەوتوو بێت. سەرمایەداری مامەڵە لەگەڵ کۆمەڵگا وەک بازاڕ دەکات، بیرکەکان وەک کاڵا، و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی وەک بڕهەمێک کە دەتوانرێت بڕز بکرێتەوە یان پڕاوێز بخرێت. کاتێک چەند کۆمپانیایەک دەچنە بازاڕەوە و ناوی هاوشێوەیان هەڵگرتووە و یەک بڕهەم دەفرۆشن کە پێی دەوترێت "گۆڕانی کۆمەڵایەتی"، بەڵام بەبێ هاوئاهەنگی، هەماهەنگی یان ناسنامەیەکی ڕوون، کوالێتی خێی دابەزێت کەشێ.

ئەمە ڕێک ئەو شتەیە کە لە هەڵبژاردنەکانی ئابرووداوا بەسەر چەپەکانی عێراقدا هاتووە. نەک تەنها لە ڕووی ڕێکخراوەییەوە دابەش بوو، بەڵکو لە ڕووی سیاسییەوە دابەش بوو لە نێوان بەشداریکردن و بایکۆتکردن، و ناکۆکی لەسەر هەردووکیان هەبوو. وزەیەکی زۆر لە ململانێی ناوخۆیی و دژکیدا لەسەر هەردوو بژاردەی ناوخۆ و دژەوەی ڕێکخراوەکان بەکار هێنرا،

کە بە ئەنجامێکی لاواز لە هەردووکیاندا کۆتاییهات. هیچ هەوڵستێکی یەکگرتوو، هیچ وتارێکی ڕوون و هیچ تاکتیکێکی کەمڵایەتی بۆ جەماوەر دەرنەکەوت. بۆشداریکردن لە ڕۆگەی لیستی جیاوازەوە ڕوویدا نەک تاکە لیستێکی چەپ لە سەرانسەری عێراقدا بگشتی و وادەکات دیمەنەکە وەک ململانێیەک دەربکەوێت لە نێوان چەند جۆرە پەرشوبڵاو و سەرلێشێواوەکدا.
لەم حاڵەتدا جەماوەر "یەک بەرهەم" بۆ تایبەتمەندی ڕوون نابینی، بەڵکو زنجیرەیەک بەرهەمی هاوشێوە دەبینێت کە لە جیاتی ڕووبەڕووبوونەوەی کابرای ڕاستەقینەکان کۆبەکە لەگەڵ یەکتر دەکەن. ئەوەی بە ژنانی کرێکار و پیاوانی کرێکار گرنگە ناوی ڕێکخراوە چەپەکان یان سەرچاوە تیۆرییەکانیان نییە، بەڵکو ئەو کێشانەیە کە دەتوانن ژیانیان هەنگاوێک بەرەو پێشەوە ببەن، تەنانەت وردە وردە، لە بەواری خزمەتگوزاری، یەکسانی، دادپەروەری، کار و مافەکانی تری مرۆڤدا.
لێرەدا، ئاژاوە و لاوازی سیاسی ئەرکەکە جێبەجێ دەکەن. بازاڕی خەی سزای "پێژەی گیان" ناڕێک دەدات، بۆتایبەتی لە گۆڕەپانەکدا کە هێزە کابرەکانی ڕێکخراو کە پارە، میدیا، دەسەڵات و توانای بەرزی جوانوویان هەیە، بەسەریدا زاڵ دەبێت. فرۆشنی بەسەروبەر، گوتاری دژ بەیەک، جیاوازی نرخی سیاسی، شێوازی بازاڕی پێشنەکەوتوو، سەرلێشێواوی و ململانێی ناوخۆیی هەمووی متمانە لاواز دەکات. "کۆیار"، لێرەدا مەبەستی ژنانی کارکەر و پیاوە کرێکارەکانی دەست و مشکیە، متمانە بەخەبوون لەدەست دەدەن نەک لەبەر ئەوەی بیرۆکەی گیان ڕەتدەکرێتەوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی بە شێوەیەکی پەرتەوازە و نوخبەیی و تیۆری دوگاتە ئەوان کە لەگەڵ گۆشەی کەمایەتی و پەداویستییەکانی ڕۆژانەدا ناگونجێت.
بە تێپەبوونی کات، بیرۆکەی گیانکاری کەمایەتی لە بەدیلێکی سەرنجڕاکێشەوە دەگۆڕێت بە کایەیەکی گومانلێکراو، پاشان بە بەرهەمێکی نەخوازراو، نەک لەبەر لاوازی خەی، بەڵکو بەهەی چنیەتی گیاندن و پشکشکردنی لە بازاڕێکی سیاسی شێواودا کە بەرژەوەندی ڕکابەرکانی خاوەن ئامرازی بەهێزتر و پتەوتر هەیە. بەکارهێنانی چەمکی بازاڕ و بەرهەم لێرەدا وەرگرتنی لۆژیکی سەرمایەداری یان بەرزکردنەوەی بەها چەوسێنەرکانی نییە، بەڵکو وەسفێکی شیکارییە ڕەخنەگرانەیە بە میکانیزمکانی دوژمنی چینایەتی، بە ئامانجی هەڵوەشاندنەوە و تێگەیشتنیان بە زاڵبوون بەسەریاندا، نەک

بەرهەمهێنانەوەیان.

3. چەپ و چارەسەرکردنی دابەزین و لاوازی

کاتێک دابەزین و لاوازی دەردەکەوێت، جیاوازی بنەڕەتی نێوان لۆژیکی سەرمایەداری و لۆژیکی زۆرێک لە هێزە چەپەکان ڕوون دەبێتەوە. سەرمایەداری لە هەموو قۆناغێکدا ناگونجێتەوە بە تیۆریزە کلاسیکییەکانی بە ئەوەی بپرسێت ئایا تێکستەکانیان بە تەواوی جێبەجێ کراون، هەروەها تاقیکردنەوەی ناوخۆیی ئەنجام نادات کە بپرسێت ئادەم سمیس، ڕیکاردۆ، هایک یان فریدمان لە کوێ بە هەڵە تێگەیشتوون. نابێت بازاڕ شکستی هێناوە چونکە کتێبەکان باش نەخوێنراون، هەروەها پێنادەبات بەر پاساوی ئایدیۆلۆژی یان لۆمەی "کڕیارەکان".

وەک سیستەمێکی پراکتیک، سەرمایەداری وەک ئامانجێکی تەکنیکی مامەڵە لەگەڵ دابەزین دەکات کە دەتوانرێت پێوانە بکرێت و چارەسەر بکرێت. بە خڕایی ئامرازەکان، گفتوگۆکان، ڕووکارەکان و میکانیزمەکانی کار و ڕێکخستن دەگۆڕێت، بەبێ تاوان، بەبێ پیرۆزکردنی ناو، ڕێکخراو، یان مۆژوو، و بەبێ ترس لە ڕاستکردنەوەی هەڵەو. توێژینەوەی زانستی و میتۆدی پراکتیکی بەکاردەهێنێت، داتا کۆدەکاتەوە، ژمارەکان شیدەکاتەوە، هەڵسوکەوتی بەکاربەر دەکۆنتڕۆڵ، پرسیار دابەش دەکات، چاوپێکەوتن دەکات، مۆدێل دروست دەکات، تێکنۆلۆژیای پێشکەوتوو، دیجیتاڵیزەکردن و زیرەکی دەستکرد بەکاردەهێنێت، گریمانەکان تاقی دەکاتەوە و هەڵەکان بە سیستماتیک هەڵدەسەنگێنێت.

بە سادەیی و بە وردی دەپرسێت: بۆچی بەرهەمەکە شکستی هێنا؟ متمانە لە کوێ لەدەست چوو؟ چی کڕیارەکانی سەرلێشێواند؟ کەموکوڕی بەڕێوەبردن، ناو، فۆرم، پەیام، کات، یان کەناڵەکانی دەستگەیشتن لە کوێیە؟ لەسەر بنەمای ئەم وەڵامانە، سیاسەت و بەڕێوەبردن و ڕێکخراوەکانی لە هەموو ئاستەکاندا بنیات دەنێتەوە، قەبارە بچووک دەکاتەوە، میکانیزم و سیاسەتەکان دەگۆڕێت، تێکڕا دەبێت بە قەوارەی گەورەتر، جێگەی سەرکردایەتی دەگرێتەوە و هەڵەکان دابەش دەکات، هەمووی بە یەک ئامانج ڕوون دەکات: گەیاندنەوەی کاریگەری و فراوانکردن لە بازاڕدا.

بە پێچەوانەوە، هەندێک لە هێزە چەپەکان کاتێک ڕووبەڕووی دابەزین دەبنەوە، دەگەڕێنەوە بە تیۆریزە کلاسیکییەکان بە گومان بەدوای وەڵامدانەوە، یان بە مۆژووی شکستداری حزبەکانیان دەیان ساڵ لەمەوبەر. لەگەڵ ئەوەشدا تێحەدای

ڕاستەقینەی لە گەلانەوەی تێکستەکان نییە، بەڵکو لە جیاجیکردنەوەی خودی میتۆدی مارکسیستدایە، کە داوای شیکردنەوەی بەرجەستەی واقیعی کۆنکریت دەکات. پرسیاری سەرەکی دەبێت ئەوەبێت: بۆچی پێیامەکەمان ئەمڕۆ ناگات، هەرچەندە پێیوەندی بە باشترکردنی ژیانی خەڵکەوە هەیە؟ وە بۆچی ئەمە واقیعی هاوچەرخ بە پێوەری سەدەی ڕابردوو دەپێوین، لەجیاتی ئەوەی ئێستامان بە پێوەری زانست و ئەزموون و ئەنجامەکان بە پێی واقیعی ئێستا بپێوین؟

کێشەکە گەلانەوە بە کۆلۆنیالیزمی چەپ وەک میتۆدێکی ڕەخنەیی زیندوو نییە، بەڵکو کاتێک ئەو کۆلۆنیالیزم و میکانیزمە ڕەکخراوەییە کۆنانە دەگۆڕێت بە ستانداردی ڕەق، دژ لەسەرووی واقیعەوە، یان جێگرەوەی هەڵسەنگاندنی مێدانی، توێژینەوە، ڕەکخستن و گۆشەپێدان. لەو کاتەدا، ئەمە بەبێ مەبەست وەک دامەزراوەیەک دەبینرێن کە بە میتۆدی بەسەرچوو دەنوسێت چونکە جارێک سەرکەوتوو بووە، لەکاتێکدا مەرجەکانی سەرکەوتن گەلاوە پشتگوێ دەخرێن، و پاشان دەپرسین بۆچی جەماوەر بەدوای بەدیلی تردا دەگەڕێن، تەنانەت هەژاران.

4. گەلانەوەی میتۆدی زانستی وەک کرێکی بیری چەپ

دەرسەکە لێرەدا شکۆمەندی سەرمایەداری یان وەرگرتنی بۆهاکانی نییە، بەڵکو سوود وەرگرتن لە شێوازی هەڵسەنگاندنی زانستی بۆ دیاریکردنی خاڵە لاوازەکانی خۆمان. تەحەدای سەرەکی ئەوەیە کە چۆن "ئامرازەکە قەرز بکەیت" لە کاتێکدا "ڕۆح" ناتبکەیتەوە. ئەم دژایەتییە دەبێت بە هۆشیارییەکی تووندەوە بەڕێوە ببرێت.

چەپی عێراقی ئەمڕۆ پێویستی بەم جۆرە هەڵسەنگاندن و وردی زانستییە هەیە دەبێت ڕاپرسی ڕاستەقینە لە گۆڕەکانی چینی کرێکار، لە نەوان ژنانی کرێکار و پیاوانی کرێکاری دەست و مێشک، لە زانکۆکان، شوێنی کارەکان، و لە نێو بزووتنەوەی ئەنجام بدات، نەک بە ئەوەی واز لە ئاسەی چینایەتی یان پێژەی کەمایەتی خەی بهێنێت، بەڵکو تێبگات کە پێیامەکەی چۆن دەگات، چۆن تێدەگات، لە کوێ تێکدەشکێت و لە کوێ دەگۆڕێت بە گوتارێکی قورس و دابڕاو لە واقیع.

دەبێت کاریگەری سیاسەت و لێدوان و چالاکیەکانی و بوونی لەسەر زەوی و بەشایی دیجیتاڵی و زمانی گوتاری و توانای بنیاتنانی متمانەی ڕاستەقینە بخوێنێت و پێوانە بکات. دەبێت پێداچوونەوە بە شێوەی ڕەکخراوەیی و سەرکردایەتیدا بکات و جەماوەری ڕاستەقینەی بخوێنێت. دەبێت بە ڕوونی بپرسین: بۆچی

ناگەینە ئەو ئامانجە؟ بۆچی ئەمە کاریگەری ناکەین؟ بۆچی ئەمە نابینە بژاردەیەکی هەوون؟
تەنها ئەوکاتە دەتوانرێت بە یاری سیاسی و هێکخراوەیی بوترانە لەسەر بنەمای ئەنجامەکان وەربگیرێت. گرنگ فراوانبوون، بەدەستهێنانی متمانەی جەماوەر و گەیانکاری کەمپەینەکانە. ئەم لژیکە هەرچەندە بەشکە لە میکانیزمی سەرمایەداری، بەڵام وانەیەکی پراکتیکی گرنگی هەیگرتووە: پشت بە زانست و تاقیکردنەوە و پەداچوونەوە بردەوامکان دەبەستێت، نەک لەسەر دروشم و نیازپاکی یان مژوو.

5. چەپ لە سەردەمی شۆشی دیجیتاڵی

لە چوارچێوەی شۆشی دیجیتاڵیدا، ئەم پێویستییە زەر بە پێلە دەبێت. ئەمە لە سەردەمێکدا دژین کە بیرکەکان بە گەیشتن، کاریگەری، کارلێک و توانای گەیەن بە کرداری بکەمەکە دەپورێن. ئەمانە پێوەرن کە نوێی گەنج لەی تێدگەن و هێژانە لە بەشایی دیجیتاڵی و لەسەر زەوی پراکتیزە دەکرێن.
ژنانی گەنجی کرێکار و پیاوانی کرێکار لە هێگەی وتاری درژ یان تێکستی تیەری قورسەوە سیاسەت وەرناگرن، بەڵکو لە هێگەی پلاتفۆرم، ڤیدیۆی کورت، گفتوگۆی کراوە، رێکخراوی ئاسایی نەرم و سەرکردایەتی بکەمەکە وەردەگرن. زانستە سیاسی، کارگێڕی و هێکخراوەییەکان، گەشەسەندن و بەشایی دیجیتاڵی دەبێت وەک گەڕەپانێکی هاستێقینەی خەباتی چینایەتی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت و بە شێوەیەکی کاریگەر بکار بهێنرێن، چونکە ئەمە مەرجێکی بنەڕەتییە بە بنیاتنانی چەپێکی هاوچەرخ کە توانای گەینی تووێیی کەمپەینەکانە بە هێزێکی هێکخراو هەیە.
لەم هوانگەیەوە، بیرکەی چەپ دەبنە ئامرازێکی زیندووی شیکاری لە دنی شۆشی دیجیتاڵدا، بەردەوام لە پەرسەندندایە نەک لە تێکستە نەمرەکاندا ببەستێت. ژنان و پیاوانی گەنج لە بینەری ئامانجەوە دەگەڕن بە ئەوەی ببنە ئەکتەری سەرەکی لە بەرهەمهێنانی سیاسی، هێشنبیری و هێکخراوەیی. کاتێک چەپ سەرکەوتوو دەبێت لە بەستنەوەی دادپەروەری پێژەی کەمپەینەکانی خەی بە پەرسەندنی زانستی، وەک مارکس و ئەنگلس، بەڵام ئەمە بە ئامرازی دیجیتاڵی دەتوانێت گەیانکاری کەمپەینەکانی وەک بەدیلێکی هەوون و قەناعەت پێکراو پیشان بدات، لە پەرتەوازەیی بجوڵێت بە کاری کەمەڵی هێکخراو و هێژموونی سەرمایەداری سیاسی بشکێنێت.

6 . بەچی پەیوەستمان بە چوارچێوەیەکی چەپی فراوان و یەکگرتوو لەعیراقدا هەیە
چەپی عێراقی تەنیا تاکە پارتێک یان کەمپەینێک نییە، بەڵکو تەوژمێکی فراوانی سەزداری و هۆشنبیری و کەمپەینەییە کە بە قووڵی لە کەمپەینەکانی عێراقدا ڕەگی داکوتاوە. ئەم تەوژمە لە هەموو فراکسیۆنەکانیدا ڕەنگی داوەتەوە لە تێکۆشان بۆ مافەکانی ژنانی کرێکار و پیاوانی کرێکار لە بەرەودان بۆ بەها چەپ و مەدەنییەکان و یەکسانی و مافەکانی ژنان و مافی کەمینەکان.
لەگەڵ ئەوەشدا ئەم مەژووە شارەفمەندانە ئەمڕۆ بەرپرسیارێتییەکی گەورەتر دەخاتە ئەستۆی ئێمە. چەپی عێراق ڕووبەڕووی دابەزینی بەردەوام، زیادبوونی گۆشەگیریی جەماوەری، و دووركەوتنەوەیەکی ئاشکرا لە نەوەی گەنج دەبێت. تەمەنی سەرکردایەتی زۆرجار لە نێوان شەست بۆ حەفتا ساڵیدا دەبێت، کە پێویستی بە کردنەوەی بۆشایی هەیە بە نەوەی گەنج لە چوارچێوەیەکی یەکخراوی ئەزموون و نوێبوونەوەدا.
سەرەڕای هەوڵە ئەرێنییەکان، گەنجان و ژنان هێشتا سنووردارن لە داشتنی سیاسەتی گشتی و سەرکردایەتی، بەتایبەتی لە سەردەمی دیجیتاڵدا کە شۆڕشکانی ڕەکخستن و سەرکردایەتی بۆشۆڵەیەکی بنەڕەتی گەڕاوە.
لەڕوانگەوازی چوارچێوەیەکی چەپی فراوان و یەکگرتوو دەبێتە وەڵامێکی پراکتیکی بۆ قەیران و پێویستییەکی مەژووییی

7. ئەزموونی جیهانی یەکێتی و کاری هاوبەش لە نێوان هێزە چەپەکاندا
لەڕادا سوودبەخشە کە لە ئەزموونە جیهانییەکان فێر بین کە لەسەر بیرکەی چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتوو کاریان کردووە، نەک وەک ڕەچەتەی ئامادەکراو، بەڵکو وەک وانەی ڕەکخراوەیی و پراکتیکی کراوەیە بۆ بۆشداری ڕەخنەگر. ئەم ئەزموونانە نیشانی دەدەن کە چۆن بەڕێوەبردنی جیاوازییەکان و کارکردن لە دەوری خاڵەکانی لەکنزیکبوونەوە دەتوانرێت بگەڕێت بۆ سەرچاوەیەکی سەرەکی و کاریگەری هێز.
• لە دانیمارک لیستی یەکگرتوو (Enhedslisten – Red Green Alliance) لە ساڵی 1989 دامەزرا وەک پێویستییەک بۆ یەکخستنی چەپ بۆ تێکۆکردنی سێ حیزبی مارکسیست لەگەڵ بنکەیەکی فراوانی ژنان و پیاوانی سەربەخۆ. ڕاستییەکی سەرنجڕاکێش و ئیلهام بەخش لەڕادا ئەوەیە کە ئەم سێ پارتە پێش یەکگرتنەوە هیچ نوێنەرایەتییەکی پەرلەمانییان نەبوو و

بە تاکەکەسی نەیانتوانی لەژێر هەڕەشەکردن تەبپەڕێنن. لە هەڵگرتنەوەیە بووە هۆی ئەوەی کە ئەوان ببنە هێزێکی پەرلەمانی تا ڕادەیەک کاریگەر و چەند جارێک پلەی یەکەمیان لە کۆپنهاگنی پایتەخت بەدەست هێنا. ئەم پێشکەوتنە بووە نۆەستا بەهۆی لە هەڕەشەردنی شارەوانییەکانی ئەم دواییانەدا هەڵنگی دایەوە، کە هاوپەیمانێتییەکە پلەی خۆی وەک پێنجەم گەورەترین پارت لە وڵاتدا بەهێز کرد و لە سەدا 7.1 ی دەنگەکانی لە سەرتاسەری وڵاتدا بەدەستهێنا. ئەم ئەوە دووپات دەکاتەوە کە یەکێتی "سفری پەرلەمانی" دەتوانێت هێزێکی یەکلاکەرەوە دروست بکات کاتێک ئیرادە و ئامرازی گونجاوی هەبێت.

• لە ئەڵمانیا، Die Linke لە ساڵی 2007 بە تێکەڵکردنی دوو تەوژمی سەرەکی هەژموونات و هەژئاوا دامەزرا و یەکێتییەکی مۆزوویی بەدەست هێنا کە توانی ئەنجامەکانی پەرلەمانی دوو هێندە بکات و بەشێکی گەورەی چەپی هەڕەشەردن و کەمایەتی لە یەک چوارچێوەکەدا یەکبخات سەرهەای ناکۆکییە ناوخۆییە ئاهەزکان.

• لە پورتوگال، بلۆکی چەپ (Bloco de Esquerda) لە ساڵی 1999 لە ڕێگەی تێکەبووونی چەند تەوژمێکی چەپەوە دامەزرا. مەدلێکی هاوپەیمانی نوێنەرایەتی دەکات کە سەربەخۆیی فیکری و هەڵگرتنەوەیی تەوژمە دامەزرێنەرەکەی لە چوارچێوەی پێکهاتەیەکی فراوانتر و ئامانجی هەڕەشەردنی هاوبەشدا دەپارێزێت. ئەمەش وای لێکرد کە توانای دانوستاندنکانی بەهێز بکات و بە یەکەم جار لە مۆزووی هاوچەرخدا لە هەڵگرتنی پشتیوانی پەرلەمانەوە بچێتە ناو پێکهێنانی حکومەتەوە.

• لە ئیسپانیا، مەدلێلی پەدەمەس جێگرەی سەرنج. لە ساڵی 2014 دامەزراوە و پشت بە پلاتفۆرمی دیجیتاڵی و ڕێکخراوی ئاسایی دەبەستێت بە تێکەڵکردنی چالاکوانان، بزووتنەوە کەمایەتیکان و هەشنبیران و بەرەنگاربوونەوەی پێکهاتە تەقلیدییەکانی حزبەکان. ئەم مەدلێلە توانای چەپ بە بکارهێنانی ئامرازەکانی سەردەمی مەدێرن بە پێکهێنانی خەرای هێزێکی سیاسی ڕادیکاڵ و گشتگیر دەردەخات و لە هیچەوە بە سێیەم گەورەترین هێزی پەرلەمانی لە ماوەی چەند ساڵەکدا دەرەوات.

• لە کۆمبیا، "پەیمانی مێژووی" (Pacto Histórico) پێشکەوتنەکی بە وەنەی لە مەژووی وڵاتەکەدا بەدەستهێنا. ئەو تەنها هاوپەیمانییەکی کاتی هەبژاردنی نەبوو، بەکو پەکهاتەیەکی هاوپەیمانی پتەو بوو کە پارتە مارکسیستەکان، بزووتنەوە ژینگەییەکان، رەکخراوەکانی فەمینیستی و هێزەکانی نوێنەرایەتی خەکی هەسەن و کەمەگە هەچەکەکانی ئەفریقی کەکردەوە. چەپی کۆمبیا لەوە تێگەیشت کە دابەشبوون "دیاریی بە ڕاستەکان"، بەیە ئەم چوارچێوەیەیان دامەزراند کە سەرکەوتوو بوو لە هەنانی گوستاڤ پێترە بە سەرکایەتی لە ساڵی 2022. ئەم ئەزموونە بە "پراگماتیزمی چەکداری" دەناسرێتەوە کە گوتاری لە دروشمی ئایدەلەژیای ئاەزەوە گەڕا بە ئەو بابەتانەی کە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر ژیانی خەڵک هەیە، وەک "دادپەروەری کەشوهەوا"، "سەروەری خۆراک" و "دەستەبەرکردنی مافەکانی گروپە پەراوێزخراوەکان". هاوپەیمانێتییەکە هێزەها دیجیتاڵی و زیرەکی دەستکرد بەکارهێنا بە بەهێزەبردنی هەماهەنگەکانی زەمینی و گەیشتن بە نەوەی گەنج کە هەستیان بە نامۆبوون لە سیاسەتی تەقلیدی کرد. وانەی کۆمبیا ئەوە دەردەخات کە کاتێک چەپ واز لە "نوخبەی گفتووگۆیی" دەهێنێت و بە بەرنامەیەکی یەکگرتووی کەمترین پرۆگرامەوە دەژێتە سەر شەقامەکان، توانای شکاندنی سیستەمە تەقلیدییە چەسپاوەکان و گەینی هیوا بە هێزەکی ماددی بەکخراو دەبەت.

• لە بەرازیل، ئەزموونی "فیدراسیۆنی هیوای بەرازیل" (Federação Brasil da Esperança) وەک مەدەلەکی پێشەنگی تاکتیکی سیاسی دەردەکەوێت. پاش چەندین ساڵ لە دابەزین و هەرشی دادوەری و سیاسی کە چەپەکان کرایە ئامانج، پارتی کرێکاران نگەایەوە بە نەستالەژیا بە مەژووی کەنی خۆی. لەجیاتی ئەوە، دانی بەوەدا نا کە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوی تونڕەو پێویستی بە بنیاتنانی "بلۆکی چەپی پێشکەوتوو" هەیە. ئەم فیدراسیۆنە هەڕەکی سەرەکی گەڕا لە گەانەوەی هاوپەیمانییە تەقلیدییەکان لەگەڵ سەندیکاکانی کرێکاران، لە هەمان کاتدا ژیرانە فراوان بوو بە ئەوەی بزووتنەوەکانی زەوی، پارێزەرانی ژینگە، و تەنانەت کەرتەکانی بەرژوازی و ناوەندی سیاسی زیانی پێگەیشتووی ئاژاوە بگرێتەوە. گرنگترین دەرس بە بەرازیل ئەوەیە کە چەپەکان توانیویانە لە 2022 دا دەسەڵات بەدەست بهێننەوە لە ڕێگەی "هاوپەیمانی گشتگیر" کە لە دروشمی چینایەتی تەدەپەت و خۆی وەک داکۆکیکار لە دیموکراسی و دامەزراوەکان نیشان دەدات و بە کارامەیی ئامرازەکانی پەیوەندی دیجیتاڵی بەکاردهێنێت بە شکاندنی هێژموونی ڕاستەوەکان بەسەر

تێک کۆمەڵایەتییەکاندا و توێژی جەماوەری لەسەر هێزاوسان و پەراوێزخستن بۆ پرۆگرامێکی حکومی کۆنکرێتی دەگەڕێت.

• لە چیلی، ئەزموونی "پەسەندکردنی شکۆمەندی" (Apruebo Dignidad) جێگەی سەرنجە. ئەم هاوپەیمانێتییە لە بزووتنەوە ناڕازایەتیەکان پێکهێنرا و سەرکەوتوو بوو لە هەنانی گابریێل بۆریچ بۆ دەسەڵات لە ساڵی 2021 وەک گەنجترین سەرۆک لە مێژووی وڵاتدا. لە هەمان کاتدا، چیلی دۆرسکی سەخت پێشکێش دەکات لە دەڵاندنی چەپەکان لە هەڵبژاردنەکانی سەرکایەتی چەند هێژێک لەمەوبەر لە کانوونی یەکەمی 2025 بۆ ڕاست، شکستێک کە پەیوەستی بە پەداچوونەوەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ میکانیزمەکانی پاراستنی متمانەی جەماوەری هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا، هاوپەیمانی چەپ ئەمڕۆ یەکێکە لە هێزە کاریگەرە سەرکییەکانی وڵات بەهەی پێکهاتەی هاوپەیمانی یەکگرتوو، کە ڕێگری کرد لە هەڵوەشاندنەوە یان پەرتەوازەیی پاش بەجێهێشتنی دەسەڵات و توانی خەباتی ئۆپۆزسیۆن وەک کوتلەیەکی پتەو و ڕێکخراو بەڕێوە ببات.
ئەوەی ئەم ئەزموونانە یەکدەخات دانپێدانان بەوەی کە چەپ چیتر توانای ئەوەی نییە وەک پارتێکی دابەاو و داخراو لە گەڕپانە جیاوازەکانی خەباتدا بۆ شۆڕەیەکی کاریگەر کار بکات، بەکو وەک هاوپەیمانییەکی نەرم و پلاتفۆرمی فرە کە توانای بەڕێوەبردنی جیاوازییەکان و بەستنەوەی سیاسەت و خەباتکانی لەکنزیکبوونەوە لەگەڵ داخوازییە کۆمەڵایەتییە ڕاستەوخۆکانی ژنانی کرێکار و پیاوانی کرێکار بدەست و عەقڵ هەیە. ئەم وانانە لە پراکتیکدا ئەوە دەردەخەن کە لەژیکی یەکگرتن و ڕێکخستنەوە وەڵامکی زانستییە بۆ پەداویستییەکانی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێستا. هەرچەندە ناتوانن بشێوەیەکی میکانیکی بگوازرێنەوە بۆ عێراق، بەڵام ئاسۆیەکی پراکتیکی دەکەنەوە بۆ بیرکردنەوە و سوود وەرگرتنیان لێیان لە بنیاتنانی چوارچێوەیەکی ڕێکخراوەیی چەپی عێراقی فراوان و یەکگرتوو کە وەڵامی هەلومەرجی سەردەم بداتەوە.

8. بناغە و میکانیزمەکانی چوارچێوەی چەپی یەکگرتوو، نەخشەڕێگایەکی زانستی بۆ جێبەجێکردن
پاش دەستنیشانکردنی قەیرانی ئامرازەکان و پەرتەوازەیی ڕێکخراوەکان و وەرگرتنی دەرس لە مەدەلە جیهانییەکان کە سەرکەوتوو بوون لە یەکگرتن و بەڕێوەبردنی جیاوازییەکان، بیرکردنەوە لە ڕێگای کرداری هاوبەش دەبێتە پێویستییەکی بەپەلە. لەسەر ئەم بنەمایە دەتوانرێت نەخشەڕێگایەک بۆ

دامەزراندنی چوارچێوەیەکی یەکگرتووی چەپی عێراقی پێشنیار بکرێت کە لەسەر بنەمای کۆکردنەوەی هەموو هێزە چەپ و پێشکەوتووخوازەکانی لە دەوری خاڵە کانی لێکنزیکبوونەوە و "کۆمەڵەی سەرکردایەتی بەهێزتر بۆ گەنجان و ژنان بێت.

ئەم دەتوانرێت لە ڕێگەی ئەم میکانیزمانەی خوارەوە بەدەست بهێنرێت:

١. بەستنی کۆنفرانسێکی گشتی بۆ سەرجەم چین و کۆمەڵایەتییەکانی چەپی عێراقی و کوردستانی بەمەبەستی تاوتوێکردنی بنیاتنانی چوارچێوەیەکی ڕێکخراوی چەپی یەکگرتوو لەسەرتاسەری عێراقدا بەهاوکاری کوردستانیشەوە ئەم چوارچێوەیە پارت و تەوژمەکانی چەپ و پێشکەوتووخواز و سەندیکاکان و ڕێکخراوە جەماوەرییەکان دەگرێتەوە و هەروەها ڕێگە بە بەشداری چالاکوانانی تاک دەدات کە نایانەوێت بچنە ناو پێکهاتەی ڕێکخراوە تەقلیدییەکانەوە. ئەم ڕێژەیەکی زۆری ژنان و پیاوانی چەپ لەبەرچاو دەگرێت کە ئێستا لەبەر هەکاری جەراوجۆر لە دەرەوەی چوارچێوەی ئێستان، لە هەمان کاتدا مافی ئەندامێتی تاک و ئەندامێتی پارت و ڕێکخراوەکان بە پێی بنەمایەکی ڕێکخراوەیی ووون دەستبەر دەکات.

٢. داشتنی "کۆمەڵەی پڕۆگرام" یەکگرتوو جێخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە لە ماوەیەکی کورتدا چی بەدەست دەهێنرێت. بەرنامەیەکی کورت و ووون و ئاستوخۆ بێت کە چەقی بەرژەوەندییەکانی ژنانی کرێکار و پیاوانی کرێکار و گۆشەپەدانی خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان و بەدەستهێنانی بەرزترین ئاستی دادپەروەری و یەکسانی کۆمەڵایەتی و ڕێخساندنی هەلی کار بێت پڕۆگرامەکە دەبێت بە تەواوی مافەکانی ژنان و بەلایەنی ئایین لە دەوڵەت و پاراستنی ئازادییە گشتی و تاکەکەسییەکان لەبەرچاو بگرێت. دەبێت بە زمانێکی هاوچەرخ، بەردەست و پراکتیکی بنووسرێت، دوور لە ئاڵۆزی ئایدیالۆژی، و بە پلانی کاری زانستی ببەسترێتەوە کە مەرجی سەلماندن و پەوانەکردن و هەڵسەنگاندن بێت و بە گوترەی گۆڕانکاری لە واقیعی بەرجەستەدا بەردەوام ئامادە بێت.

٣. هەڵبژاردنی ناوێکی سادە و تێگەیشتن بۆ چوارچێوەکە، وەک "هاوپەیمانی نان و ئازادی" یان "یەکێتی"، دوورکەوتنەوە لە ناونیشانی چەپی نەریتی کە چیتر بەشێکی فراوانی کۆمەڵگا ناڕەزایەتی نیشان نادەن.

٤. چوارچێوەکە لەسەر بنەمای سەرکردایەتی بەکۆمەڵ و خولانەوە، یاسای ڕێکخراوی نەرم و شێوە جەماوەرییەکانی ئێندامەتی لەسەر بنەمای هاوپەیمانی و فرەیی دامەزراوە. ئەم دەبەت ئێندامەتی حیزب و ڕێکخراوەکان لەگەڵ ئێندامەتی تاکەکەسی لە یەک کاتدا تێکەڵ بکات و ڕێگە بە پێکهێنانی تەوژم یان پلاتفۆرم لە چوارچێوەی ئەو چوارچێوەیەدا بە شێوەیەکی گشتی و ڕێکخراو بدات. لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە قەوارە چڕە دامەزرێنەرەکان دەبەت ئامادە بن بە دووبارە داشتنەوەی چوارچێوەی ڕێکخراوەیی خۆیان و کەمکردنەوەی مەرکەزیەتی پارتی تەقلیدی بە خزمەتکردنی پێداویستییەکانی چوارچێوەی یەکگرتوو و دنیابوون لەوەی کە ئەم سەرکردایەتییە کۆمەڵایەتییە دەسەڵاتی ڕاستەقینەی هەیە نەک سیمبولی.

٥. جێختکردنەوە لەسەر لامەرکەزیەتەکی فراوان لە پارێزگا و هەرێم و دەزگا پسپۆڕکاندا، بە ئەوەی هەر یەکە بتوانێت بە شێوەیەکی کاریگەر بڕیاری هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و پیشەیی تایبەتی خۆی لە چوارچێوەی هەڵبژاردەکی سیاسی گشتی یەکگرتوودا بدۆزێتەوە. ئەمەش هەرەوەها پێویستی بە پێداچوونەوەیەکی ڕەخنەگرانە بە دابەشبوونی نەژادی هەندێک لە پارتە چڕەکانی عێراقی بە لقەکانی عێراقی و کوردستانی و دەزگەوەی فەرمی ڕێکخراوەیی هەیە کە زیاتر لەگەڵ یەکەیزی خەباتی کۆمەڵایەتی و چینایەتیدا بگونجێت.

٦. بەکارهێنانی کاریگەری زانستە مەدەرنەکان لە سەرکردایەتی، بەڕێوەبردن، ڕێکخراو، میدیا، دیجیتاڵیزەکردن و هەڵسەنگاندنی خولی سیاسەت، بە گەڕانکاری یان گەڕانکاری بڕیاری پێداویستی و ئاستی دەستکەوت و پشت بەستن بە فیدباکی جەماوەر وەک میکانیزمێکی سەرەکی لە بەیاردان.
٧. بەهێزکردنی ڕۆڵی گەنجان لە سەرکردایەتیدا وەک هێزی پاڵنەری سەردەمی دیجیتاڵ، لە ڕێگەی یاساکانی ڕێکخراوی ناچارکردن لە چوارچێوەی یاساکاندا، وەک پشکی نوێنەرایەتی بە گەنجان و ژنان لە دامەزراوەکانی سەرکردایەتی و بەستنەوەی ئەم نوێنەرایەتییە بە دەسەڵاتی ڕاستەقینەوە. گرنگترین دەرس لە ئەزموونی جیهانی ئەوەیە کە نوێبوونەوە لە ڕێگەی دروشمەوە بەدەست ناهێنرێت، بەڵکو لە ڕێگەی یاسا ڕێکخراوەییەکانەوە بەدەست دێت کە دەیسەپێنن و بەرهەمی دەهێنن.

٨. بنیاتنانی سیاسەتێکی کاریگەری میدیای دیجیتاڵی زانستی بە ئەو چوارچێوەیە کە مامەڵە لەگەڵ بەشایی دیجیتاڵی وەک گەڕەپانێکی ڕاستەقینەی خەباتی چینایەتی دەکات. ئەمە بریتییە لە دەزگاکانی

ڕاگەیاندنی فرە پلاتفۆرم، تیمی ناوەندی ناوخۆیی لە پارێزگاکان، پڕۆگرامکانی ڕاهێنانی دیجیتاڵی لە ئاستە جیاوازەکان، بەکارهێنانی ورد و کاریگەری زیرەکی دەستکرد، و ئامرازی زانستی ڕاستەقینە بۆ پێوانەکردنی کاریگەری گفتوگۆ و هەڵمەتەکان، وەک ڕاپرسی دیجیتاڵی، شیکردنەوەی داتا، و دینامیکی بڵاوکردنەوەی خوێندنەوە. ئەمە چەپکان بۆ نەوەی گەنج دەبەستێتەوە کە ئەمڕۆ لە گۆگای دیجیتاڵیزەکردنەوە سیاسەت دەژین.

مەرجی یەکلاکەرەوە بۆ سەرکەوتنی ئەم هەنگاوە ئەوەیە کە چوارچێوەی یەکگرتوو بتوانێت کار لەسەر خاڵە کانزیکبوونەوە و بەرنامەی هەکەوتوو بکات و جیاوازییەکان بۆ شۆڕشێکی پێزانین و بنیاتنەر بگرێتەوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی وڵات، چەندین پلاتفۆرم، زمانی گشتی هاوبەش، و ئامرازی مۆدێرن. تەنیا بەم شێوەیە چەپی عێراقی دەتوانێت لە دوورگەی پەرتەوازەکانەوە بگەڕێت بۆ هێزێکی کۆمەڵایەتی هەڵکێڕاو کە توانای کردار و کاریگەری هەبێت.

9. لە کۆتاییدا، ئایا ئەمە بەردەوام دەبین لە لێکدانەوەی جیهان لە کاتێکدا دوژمنەکانمان بەردەوام دەبن لە گۆڕینی جیهان

پرسیاری یەکلاکەرەوەی ئەمڕۆ دەربارەی نیازەکان نییە، بەڵکو دەربارەی کردارە ئایا چەپ ئەگەرناتیڤێک پێشکەش دەکات کە لەوەڕ دەست پێدەکات کە لە هووی کۆمەڵایەتی و چینایەتییەوە دەگونجێت، و دەتوانرێت لە نێو هاوسەنگی چینایەتیدا بەدەست بهێنرێت، لە هەگەی لەژیکی گەلانی کەمکەبووەوە و وردە وردە؟ یان خەی سنوردار دەکات بە بەرزکردنەوەی دروشمی تیاری ڕاست بەرە ئاوەی هیچ گەلانیکاریەکی ڕاستەقینە و بەرجەستە لە ژیانی جەماوەردا بەرهەم بهێنێت؟

سەرەنجام قەیرانی چەپی عێراق لە بنەڕەتدا قەیرانی دەسەزی و مەژوو و هەکخراو یان سەرکردایەتی دیاریکراو نییە، بەڵکو قەیرانی ئامراز و شێوازەکانی کارکردنە لە جیهانێکدا کە هەلومەرجی سیاسەت و هەکخستن و خەباتی بنەڕەتی گۆڕاوە. پەرەسەندنی زانستی و گەلانی دیجیتاڵی بڵاییکانی کاریگەری، بنیاتنانی هۆشیاری و دەساتیان کشاوەتەوە. ئەوانەی ئەم گەلانیانە پشتگوێ دەخەن بە شێوەیکی ئەتۆماتیکی هاوکێشەکە دەچنە دەرەوە و توانای گواستنەوە لە دەنگێکی دابەاوەوە بە هێزێکی جەماوەری کاریگەر لەدەست دەدەن.

ئەم پەویستمان بە چەپکی نوێ نییە لە بەهاکانیدا، بەڵکو پەویستمان بە چەپکی نوێ هەیە لە گوتاری و پراکتیکیدا و میکانیزمەکانی ڕەخنەگرانەیی، چەپک کە بیرکردنەوە وڕبگرێت بە گۆڕانکاری بەرجەستە لەسەر زەوی بەبێ ئاوەژوو واز لە کرێکی پڕۆژەی سۆسیالیستی خۆی بهێنێت. بەبێ ئەم گۆڕانکارییە میتۆدۆلۆژیا، چەپ بەردەوام دەبێت لە لێکدانەوەی جیهان بە ژیری کۆنی خۆی، لە کاتێکدا دوژمنە ڕەخنەگرانەکانی بەردەوام دەبن لە گۆڕینی جیهان بە ئامرازێ نوێکانیان.
وەک ئەم تێڕوانینە دیاری دەکات کە ئایا چەپی عێراقی تەنها "یادەوەرییەکی گەشاوە" دەمێنێتەوە لە هۆشیاری مێژوویدا یان دەبێتە "هەزمکی چالاک" لە داشتنی داهاتوودا. میتۆدی زانستی و ئۆزمووندی جیهانی ئەو دووپات دەکەنەوە کە دابەزین و لاوازی چارەنووس نین، بەڵکو دەرئەنجامی هاوستەوخۆی ئامرازەکانن کە چیتر لەگەڵ پێداویستییەکانی قۆناغەکە ناکۆن، و پێکهاتە ڕەخنەگرانەییەکان کە توانای کارکردن و نوێبوونەوەیان کەم بووەتەوە. ئەو ئازایەتییەی ئەمڕۆ پێویستە لە بەرزکردنەوەی دروشم نییە، بەڵکو لە بوێرایەتی بە هەڵوەشاندنەوەی پێکهاتە ڕەقەکان، وازهێنان لە مەرکەزیەتی تەسک، و هەنگاونان بەرەو چوارچێوەیەکی یەکگرتوو، فراوان و نەرم کە بتوانێت هەموان بگرێتەوە و ڕەخنەگرانەکان بە واقیعی زیندووەوە ببەستێتەوە.
لەڕەدا، ئەو پرسیارە لە گۆڕانکارییە پانکانی خەبات و گۆڕانکارییە ناڕەزایی هەڕەسهێنەراودا دەمێنێتەوە : ئایا ئەمە وەک چەپ بەهاستی ئامادەیی هاستەقینەمان هەیە بە ئەنجامدانی ئەم سەرکەشیە نوێبوونەوەیە، سنوورە مێژوویەکانمان تێپەڕێنین، واز لە چوارچێوەی ڕەخنەگرانەیی تەسک و شێوازەکانی سەرکردایەتی تەقلیدی بهێنین، خەمان بەووی واقیعدا بکەینەوە بە یەکگرتن، و هەزمکی بنیات بنێین کە بتوانێت زیانی جەماوەر بەرەو باشتر بگۆڕێت؟
هەڵبژاردنێکی یەکلاکەرەوە لەبەردەمماندایە: یان ڕێگای نوێبوونەوە و یەکگرتنەوەی پراکتیکی دەگرینە بەر و ڕێی خەمان وەک هەزمکی هاستەقینە و کاریگەر بە گەڕان بگۆڕینەوە، یان لەسەر ڕێگای ئەستا بەردەوام دەبین و مەترسی دابەزینی زیاتر و پشڵەکردنی بزووتنەوەی مێژوو دەکەین. ئۆزمووندی جیهانی هیوامان پێدەبەخشێت کە گەڕانکاری بەدەست دەهێنرێت و بە ووندی ئەو دەسەڵمێنێت کە یەکێتی نێک تەنها مومکین بەڵکو کاریگەر، تەنانەت لە سەختترین

هەلومەرج و قووڵترین جیاوازی فیکری و ڕۆکخراوەییدا. چەپێک کە دەیان ساڵ لە دیکتاتۆری و سەرکوت بەرگەی گرتووە ئەمڕۆ بوێری پێویستی هەیە بۆ چاککردنەوەی ئامرازەکانی و نوێکردنەوەی زیندوێتی فکري و ڕۆکخراوەیی و بەرگری کردن لە خەی و جەماوەرەکەی.

تێبینیەکان

- چەپی عێراقی لە چەندین حیزب و ڕۆکخراو پێکهاتووە کە دیارترینیان حیزبی شیوعی عێراق، حیزبی شیوعی کوردستان، حیزبی کۆمۆنیستی کرێکارانی عێراق، حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان، ڕۆکخراوی شیوعی ئینتێرناتیق، پارتی چەپی شیوعی و پێکهاتەکانی دیکە.
- هیچ کام لە لیتە چەپ و پێشکەوتووەکان کە بەشداریان لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی تشرینی دووەمی 2025 دا کرد، هیچ کورسیەکی بەدەست نەهێنا.

لە بارەی ڕەمانی ” مولازم تەحسین و شتی تریش “.. نووسینی: ڕۆژگار خالید

لێجیاتی پێشکی..
هەر کەسێک ئەو ڕەمانەی دکتۆر فەرهاد پیربال بخوێنێتەوە تێدەگا کەمێگەی ئەمە دژی خەیتی و دژی خەی دژی و دژی خیانەتی دەمڕەت . هەربۆیە لەکاتی بەاوبوونەوەی ئەم ڕەمانە دوو کێشە دروستبوو :.

1. تێمارکردنی داوایی یاسایی لەسەر دژگای چاپ و دکتۆر فەرهاد پیربال .

2. هۆشەی قەدەغەکردنی هاتووچۆ لە دکتۆر فەرهاد پیربال هەبووە .
دوای خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکە و بینینی کەد و ڤیدیۆ و ووشەکان ، لێکدانەوەی جیاواز هەیە سەبارەت بەنووسینی ئیمانە بەم شێوەی خوارەوە :.
• ئەو ڕاپۆرتە بەجۆرێک لێدانە لەپێگە و ئابڕوو و ناوبانگی پێشمەرگە .
• نیشاندانی ژن لەنێو ڕاپۆرتەکە وەک ئافرەتێکی خەفرەش و لێشفرەش ، لەکاتێکدا ئیمە ئافرەتە خاوەن دوو وێنەی دژیەکە و دیدگایەکی دروستی نییە .
ئەو ڕاپۆرتە دوو دیوی هەیە دیوێکی ئاشنا بەژیانی ئێمە و دیوێکی دیکەی قەزەڤان و ناشیرین بەژیانی ئێمە .
دەتوانم بەم ڕاپۆرتەکی خەمهێنە بەردەوام وادەکات خوێنەر بەدوای وەڵامی ئەو هوودانە بێت و پرسیاری جددییا لێبکات دواتر گومان و خەیاڵی جیاوازی هەبێت بە ماموستای مرۆڤکان کەچێن هەسوکەوت و نمایشی درێ و قسەکانیان دەگەڵن بەپێی بارودۆخ و بەرژەوەندییەکانیان.
بە ئەوەی بباشی لە ڕاپۆرتەکە تێبگەی و ساتی هوودەوکان و خەیاڵی کارەکتەری سەرەکی ڕاپۆرتەکە بناسیتەوە .
پێویستە ناوی کارەکتەرەکان و کارەکانیان بناسی :.
• " مولازم تەحسین " جێگرادەکی پلەباڵای سەربازی دەستەاتی حزبی بەعس لەشاری سلێمانی .
• " نازناوی جوامێر ناوی ڕاستەقینەی ئاراس بابەکر عبدالحمید " بەئاشکرا مودیری بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵ و ئاودێری سلێمانی بووە ، لەژێرەوە پێشمەرگە بوو بەرپرسی شانەی نهێنی ناوشار بوو .
• " ئەختەر قادر قوتوو " خاتوونێکی شێخ وەک فەرمانبەر لە دائیرەی کشتوکاڵی سلێمانی دادەمەزرێت پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ جوامێری هەیە لەوکاتەی مدیرە ، دوای ئەوەی جوامێر دەچێتە شاخ و شەوان دەگەڕێتەوە شاری سلێمانی پەیوەندییان هەر دەمێنێت و وەکو ئامرازێک بەکاردەهێنێت بە ئێش و کارەکانی.
• " حاجی مەولودی ملیۆنێر " پیاوێکی دەوڵەمەند و سەرمایەداری شاری سلێمانییە بەقسە واخێی نیشاندەدا کەسەکە دەیەوێت خزمەتی شاری سلێمانی بکا کەچی لەژێرەوە پیاوەکە خزمەتی حزبی بەعسی و خۆشەویستی بە سەدام حسێنی سەرەکی کەماری عێراق هەیە .

• هەموو کارەکتەرەکانی دیکەی نێو ڕۆمانەکە ناوی سەیر و سەمەرەیان هەیە وادەکا کەمیدیایەک بۆڕۆمانەکە بدات و قسەکانیان وەک تێز دەبینرێت ، کاتێکیش ڕۆمانێک لێناوجەرگەی ژیانی خەڵکی ئاسایی دەنووسرێت پێویستە ناو و نازناو و قسەی خەڵکی ئاسایی بنووسیتێ .
بۆیەش دەستبردن بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە هەستیارە هەڵوەستەی فکری و دەروونی و کۆمەڵایەتی دەوێت :.
لێلایەک ناوەڕۆکەکەی ئاڵۆزە ماموستای ووردی دەوێت وە لێلایەکی دیکە ڕووداوەکان بەخەرایی دێنەپێش فکری ئینسانی تێکدەدات و هەموویان خەریکی فڵکردنن لێیکدی .
لەبارەی ڕۆمانەکە لە سێ وێنەی جیاواز پێکدێت هەر وێنەیکی لەسەردەمێکدا نووسراون :
• یەکەم لە 1987 کەپنهاگن دووەم لە 1991 پاریس سێیەم داشتنەوەی 2001 هەولێر.
جیاواز لەهەموو ڕۆمانێکی دیکەی کوردی لە هەندێک بەشی ڕۆمانەکە بەشەوەی پانی یاخود ئاسایی ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە
• بەشی سەرەوەی ڕۆمانەکە تایبەتە بەژیانی مولازم تەحسین
• بەشی خوارەوەی ڕۆمانەکە تایبەتە بەشەوە ژیانی جوامێر
• لەبەشی کۆتایی ڕۆمانەکە هەردوو بەشی ڕۆمانەکە یەکدەگرن و خاڵی یەکگرتنی ڕۆمانەکە دەستپێدەکات ، وە لەهەندێک بەشی ڕۆمانەکە لاپەڕەکە جیهێشتراوە بۆتاڕۆ هیچ شتێکی تێدا نووسراوە .
• شوێنی ڕووداوەکان شاری سلێمانی .
گۆڕانەوەی مۆژووی ڕووداوەکان ساڵانی هەشتاکانی سەدەی بیستەم .
لەڕووی کارەکتەرە :.
دووجەر مرۆڤ و دوو دونیای جیاواز هەیە کاریگەری دوو فیکری جیاواز و کەمێک شتی دیکەی دووانەش هەیە ئاگەر بمانەوێت تێبگەین .
لەڕووی کاتەوە تاریکی و شەو زاڵبەسەر ڕۆژ و ڕووناکی چونکە ڕووناکی نیشانەی دەسەڵات و هێز و خەسڵەتنیە کەچی شەو نیشانەی بوێری و تێکڕدنەوێە بەمانای دونیای نهێنی و خافڵگیری دێت .
ناوەڕۆکی ڕۆمانەکە بەم شێوێە دەبێت :.
مولازم تەحسین // دوای ئەوەی دەسەڵاتی ئەمنی و سەربازی و ئیداری حزبی بەعس لەشاری سلێمانی لاوازدەبێ مولازم تەحسین لەشاری بەغداد دەگوازرێتەوە بەشاری سلێمانی بەڕۆژ خەریکی

گرتن و چاوترسێن و لەدان و ئازاردان و زیندانیکردنی گەنج و پیاو و پیری ئەم شارەیە .
جوامێر // دوای چوونەشاخ ئەمجارە وەک پێشمەرگەیەکی چاونەترس و مەفرەزەی دەستوشۆن شۆوان دەگەڕێتەوە شاری سلێمانی خەریکی کوشتنی پیاوانی بەعس و کوشتنی ڕەفیق حزب و ئەو کەسانەیە لە خزمەتی دادەن چاوترسێنیان دەکەن و تۆمەتی ئەو شتانە دەکەنەوە ڕووبەڕووی خەڵکی و هێزی پێشمەرگەی دەبێتەوە .
هەمانکە بەم شێوەیە بەردەوام دەبێت :
" مولازم تەحسین " لەکاتی پشکنین و گرتنی بەناو ماڵان ئاختێری شۆخ دەناسێت و دەستی لەگەڵ تەکان دەکا و دیاری پێدەدا و شۆکانی هەنگاو هەنگ دەکا و تامی ژیانی لەلای دەگەڕێت و پرسی هاوسەرگیری دەتەپێش.
" جوامێر " هەر شۆک دەگەڕێتەوە چاوی لەسەر ئاختێری شۆخ و شۆوان لەگەڵی دەمێنیتەوە و خەریکە شۆکانی جوانتر دەکا و هەموو کاتێک بەڕێنی هاوسەرگیری و بردنەشاخی پێدەدا بەڵام بەڕێنکەی دەشکێنێت و بیانووی جەراوجێری هەیە و سەرکردایەتی شێشی بەهەکاری نەبردنی دەزانێت .
هەردووکیان چۆڕدەبینن لەجێستەی ئەو خاتوونە وە بە مەبەستی شارراوەی خۆیان هەیە بەردەوامن .
ئەو دووبەشە بەم شێوەیە بەردەوام تائەوکاتەی حاجی مەولودی ملیۆنێر لەگەڵ سالاری کۆی بەی 80 هەزار دیناری سویسری دەبانە بەغداد وەک بەخشین بە شێوەی قادسیە و سەدام حسین و حزبی بەعس .
دوای ئەوەی جوامێر هەڵدەستێت سالاری کۆکەی حاجی مەولودی ملیۆنێر دەڕفێنی و داوای بەی 50 هەزار دیناری سویسری دەکات لەبەرانبەر ئازادکردنی .
دوای ئازادکردنی کۆکەی حاجی مەولود مولازم تەحسین وەک دڵنەوایی و پاڵپشتی سەردانی ماڵیان دەکا و حاجی مەولود کەمێک قسەی خراپ لەسەر پێشمەرگە و شێش و گیانفیدای جوامێر دەکات و وڵەی نیشان دەدا دەڵێ ئەو دز پارە و شتی زۆری بردە کاتێک چووە شاخ وە ئەوانەی لە شاخن جەردەن ، ئەو جوامێرە نازناوی ئاراس بابەکر عبدالحمید مدیری دائیرەی کشتوکاڵ و ئاودێری سلێمانی بوو .
ئەم قسەیە بە مولازم تەحسین دەبێتە شک و یەکسەر بەدواداچوون بکا و دەسیەی دەربهێنێت و جوامێر وەک بەڵوبەری پێشوو و ئاختەریش وەک فەرمانبەری ئەو دائیرەیە

کەشف ببن .
چەند وێنەیەکی ناوەماناکە دەنووسمەوە :.
• هاوسەرگیری لەگەڵ مولازم تەحسین :.
ئەختەر ئەو نیوەڕۆیە وەک دەیان نیوەڕۆی دیکە دەعوەتی مولازم تەحسینی کردبوو دیسان کفتەی سابوونکەرانی بە لەنابوو .
ئەختەر لەسەر نان خواردن گەتی تەحسین پرسیارێکت لەدەکەم ! چییە؟
تۆ لەناوبردنی پشمەرگە و پیشکەی خەتت بەلاوە گرنگترە یا ژیان لەگەڵ منداڵ؟
مولازم تەحسین دەستی لە خواردنەکە سارد بووە ئەم پرسیارە عەنتیکەیە چییە ئەمە لەم دەکەی ئەختەر؟
ئەختەر بە خەشی پێکەنینی هات .
نا مەبەستم ئەگەر شووت پێبکەم واز لە پیشەت دەهێنیت؟
مولازم تەحسین دەنیابە ئەختەر بەڵام هەردەبە بەین بە بەغدا و لەوە بژین!
ئەختەر لەدەی خەیدا بەراوردی هەڵوەستی مولازم تەحسینی لەگەڵ هەڵوەستی جوامێر دەکرد.
• هاوسەرگیری لەگەڵ جوامێر :
ئەختەر ڕووی لە جوامێر کرد .
مەسەلەی خوازبێنی من چ پەیوەندییەکی بە مەکتەبی سیاسی حزبەوە هەیە جوامێر؟
جوامێر شلەژاو وەک پشیمان ببێتەوە لە درکاندنی ئەم نهێنییە و بەڵام ناچاریش بێت ڕوونی بکاتەوە و ڕوونی کردەوە .
پێیان وایە ئەگەر تۆ لەگەڵ من بێیتە شاخ کەناڵکی گرنگی پەیوەندیمان لەگەڵ ناوشار لەقیس دەچێ!
ئەختەر کە ئەمەی بیست زیاتر شلەژا و دوای قیرەک بیرکردنەوە سەیرە .
پێیان وایە هیچ ئافرەتکی دیکەی وەکو تۆ بە ناوشار نادەزنەوە.
یەعنی ئەمە ناتوانین پێکەوە لەشاخ ژن و مێرد بین و بەپشمەرگایەتی بژین .
جارێ قبووڵ ناکەن لەگەڵ خەمت ببم .
ئەختەر تۆ مانەوەت لەناو حزب لەلا گرنگترە یان گیانەوەی شەرەفی ژنێکی کورد کەمن خەشم دەوێت و هەموو ژیانم لەپێناوت بەخت کردووە!
ئەختەر ئەگەر چووینە شاخ و پەسندیان نەکرد وەک ژن مێرد

وەریان نەگرتین؟
جوامێر بەڕێنت دەدەمێ تەسلیمی حکومەت دەبمەوێ و لێرێ دەتخوازم و پێکەوێ دەژین.
بڕۆن؟
بڕۆین !
جوامێر لەکاتێ بڕۆنی خۆی بێ ئاختێردا پێنجکانی دەستی چەپی تا قۆراغ هەناوی ئاختێر ڕادیشتبوون.
لاپەڕە 84 و 85 و 90 و 91 و 109 ” “
دوای ئەوەی مولازم تەحسین بەپێوەندی نەوان جوامێر و ئاختێر دەزانێت و دەچێتە لای ئاختێر هەموو شتێکی لێدەپرسێ و ئەویش هەموو شتێک بە مولازم تەحسین دەڵێت .
• بەشی کۆتایی
ئاختێر بەعەرەبی قسەی دەکرد پاشان یەکسەر تێگەیشتم گوتم ئەوە دیسان مولازم تەحسینی لێلایێ باوەڕم پێ بکێ ڕەعنا وەک چۆن ئێستا گوتم لێدەنگی تۆیێ ئاوها گوتم لێ ئەوانیش بوو قسەیان دەکرد شەو بوو دنیا کش و مات بوو تەنیا دەنگی ئەوان دەهات مولازم تەحسین دیاربوو بە تووڕەیەوە پێی گووت
بچێ حەوشێ ئاگات لێ دەرگای دەرەوێ بێ!
ئاختێریش دەیگوت
دەترسم بەسەر دیوارەکەوە بێتە ژوورەوێ
کۆلان سەرتاپا بەسەی تێدا دانراوەتەوێ مەترسێ
مولازم تەحسین گوتی
ئاخر دەترسم ببێتە تەقێ بقەیشتەوێ
ئینجا مولازم تەحسین دەنگی بەرز کردەوێ
ئەدی تێ ناگەی بەتەنیا دێت؟
پاشان من پێم گوتوون بەهیچ شێوەیک تەقەی نەکەن لێی گەڕێن بێتە ژوورەوێ دەبێ تێ ئاگاداری دەرگای حەوشێ ببێ !
لاپەڕە ” 126″
پاشان مولازم تەحسین پیلانی کوشتنی جوامێر دادەنێت و دەیکوژێت وەک کۆیلێ تەماشای ئاختێری دەکا و بە پاسەوانەکانی دەڵێت بیهێنن .
تەبینی لێبارەی کەسایەتی جوامێری دەستەکانی بەجێستەی خاتوونێک گەرمدەکات بەگومان لێگەڕێ هۆشت و ئاکاری جوانی پێشمەرگەی یەکناگرتەوێ

شەوی یەلدا لەبەر ڕۆشنایی مێژووداو تێۆرێنەوە، گردکردنەوە و ئامادەکردن: هەمەر نەریاوی

پەیڤی دەستپێک:

بەشێکی ئەم بابەتەی دەخرێتە بەردیدەی تێی خوێنەر، بۆ بەرنامەیەکی ڕادیۆیی نووسراوەێ کە ساڵانێک پێش ئێستا لە شەوی یەلدادا لە ڕادیۆ"سنە"و بەرنامەی"تریفێ"وەێ پێشکەش بە گوێگری کورد زمان کراوە. دیوی دەرەوەی بابەتەکە پتر لەێ گردکردنەوە و ئامادەکردنەوە نزیکە بەڕام لە ڕاستیدا بۆ بەرهەڤکردن و نووسینەوەی،لە دەرکەی زار پەتووک،ماڵپەێ و وێبلاگی کوردیی–فارسیم داوە و بە دەیان دیوانە شیعری کوردییدا داگەڕاوم و دەکرێت بڵێم،بابەتەکێ دەچێتە خانەی تۆێژینەوەیەکی کورت و پوخت لەسەر یەلدا. لەم ڕێگەیەوە زێتر ویستوومە زانیارییەک بە بیسەر و گوێگر و خوێنەری کورد سەبارەت بە مێژووی ئەم شەوە و یەلدا لە نێو کورد و وێژەی کوردییدا ببەخشم. دەقی بەرنامەکە بە پێداچوونەوەی نوێ و قووڵترکردنەوەی بابەتەکە،بە هەمان شێوەی ڕادیۆیی دەخەمە بەرچاوی تێی خوێنەر،هیواخوازم بەکەڵک و سوودبەخش بێت. لە بەشی کۆتاییی بابەتەکەدا دەیان چەپکە شیعری کوردییشتان دەخرێتە بەرچاو کە بۆ دەستخستن و دیتنەوەی ئەم شیعرانێیش،گەڵێک خەم ماندوو کردووە،ئومێدە ئەم هەوڵە،سەرەتا و دەستپێکێک بێت بۆ دنەدانی کەسانی دی،بۆ لێکۆڵینەوەی وردتر و قووڵتر و هەروەها بەرفرەوانکردنی گۆڕجاێی شیعری یەلدایی.

یەلدا،فەلسەفە و مێژووەکەی:

"شەوی یەلدا"کە بە یەک لە شەوە پیرۆزەکان لە جوگرافیای ئێرانی کۆندا دانراوە،بە شێوەی فەرمی لە ساڵی 502ی پێش زایینەوە لە سەردەمی داریۆشی یەکەمدا ڕێی کەوتۆتەێ نێو ڕۆژمێری فەرمیی ئێرانییەکانەوە.

لە سەردەمی کۆنی فەرهەنگی ئاڤێستاییدا،ساڵ،بە وەرزی سەرما دەستی پێ دەکرد و لە ئاڤێستایشدا وشەی"سەرێدە"کە بە مانای

هەمان"ساڵ"دڵت، بۆ خۆی بە واتای سەرکەوتنی ئەهوورامەزاد بەسەر ئەهریمەن و ڕۆشنایی بەسەر تاریکیدا دڵت.
شەوی یەلدا بە شەوی لەدایکبوونی خودای خۆر،دادگەری،پەیمان و شەڕەش ناودێر دەکەن. لەسەر ئەم پرسەیش،دوو بۆچوون هەیە. یەکەمیان دەڵێت کە لەم شەوەدا،میترا یان ئەوەی لە ئاڤستا و نووسراوەکانی پاشایانی هەخامەنشیدا هاتووە،مەبەستە(Mithra)دەگەڵتەوە سەر زەوی. ئەو کە بە خودای کۆنی هیند و ئێرانی دادەنرێت،ماوەی ڕۆژ درێژ دەکاتەوە و لە ئەنجامدا خۆر سەر دەکەوێت.
دینی خۆرپەرستی یان هەمان ئایینی میهر لەسەر بنەمای پەرستنی میترا لە سەردەمی پێش دینی زەردەشت سەری هەڵداوە و دروست بووە و لە ئەوروپادا بە ئایینی میترایزم ناوی دەرکردووە.
هەندێک لە توێژەران لەسەر ئەو باوەڕەن کە لە شەوی یەلدادا، پێغەمبەرێک لە دایک دەبێت کە لە نێو دوو دڵڤیندا دەری دەهێنن. هەر بۆیە لە ئایینی میهردا،"ئاو"بایەخێکی تایبەتی هەیە. بە گوێرەی هەر دوو بۆچوونەکە،شەوی یەلدا،شەوی لەدایکبوونی میترا یان میهرە. لە ڕاستیدا یەلدا،جەژنێکی زاگرۆسنشین و ئاریی ڕەگەزەکانە و هەزاران ساڵ پێش ئێستا ڕەوانی ئایینی میترایی لە ئێراندا بەڕێوەیان بردووە.
دوکتۆر "میهرداد بەهار"(1929-1994)لە کتێبی"لە ئوستووڕەوە تا مێژوو" دەنووسێت: "شەوی یەلدا،شەوی لەدایکبوونی میهر یان میترا نییە،بەڵکوو لەدایکبوونی خۆرە. میهر و خۆر پێکەوە چەند جیاوازییەکیان هەیە".
بە گوێرەی ڕۆژمێری خەکانی ئێرانی کۆن،شەوی یەلدا،شەوی دەرکەوتنی ووناکاییە. بەڵام ئەوەی ڕاستیی بێت ئەم شەوە پێوەندییەکی فرەی بە ئایینی میهرپەرستییەوە هەیە کە زێترین زانیاریی لەسەر ئەم دینە پێمان دەڵێت کە لە سەدەی دووەمی پێش زایین تا سەدەی چوارەمی زایینی بوونی هەبووە. هەر بۆیە لای میهرپەرستان،شەوی یەلدا،هەمان شەوی لەدایکبوونی میترایە.
"وەك زستان بەڕێوەیە،ئایا بەهاریش دەگەڵتەوە"؟ ئەم ڕستە و پەیڤە،ئەم چەمک و واتایەی لە نێوئاخن و کرێکدایە هەتا وردبینەوە لە مژار و پرسێک کە گەرەکمانە پەی بە سەرچاوە و ناوەڕۆکەکەی ببەین و بزانین چییە؟واتە شەوی یەلدا یان شەوی چلە گەورە یاخۆ هەمان شەو زستان. لەلایەکەوە دەستپێک و سەرەتای زستان و دەرکەوتنی سەرما و سۆڵە و بەسەرچوونی وەرزی خەزان و وەرین و ماتەمی سروشتە،لە لایەکی دیکەوە،چاوەڕوانبوون بە دیار بەهارەوە،کە ئایا بەهار و گوڵ و بنەوبەرامەی گوڵزار و سەر لە نوێ ژیانەوەی سروشت،دەگەڵتەوە ؟!

لە کاتکدا مرۆڤ بەدەست تووڕەیی و سازی ناساز و میزاجی سرووشتەوە گیرۆدەیە و وێڕای دوای قۆناخی گەشەکردن و دیتنەوە و دڵزینەوەی نهێنییەکانی سرووشتە،لەهەمان کاتیشدا مرۆ پێوەندی خۆی لەگەڵ ئەم هێزە یاخییەدا لە دڵی ملکەچبوونەوە بەردەوام کردووە.
وشەی یەلدا،وشەیەکی سریانییە کە یەکێک لە زمانە کۆنەکانی ناوچەی دێژلە-فرات نووسراوەتەوە. یەلدا،هەروەها یەکێک لەو جۆرانەیە کە هەچەندەکی لە ئایینی میهرداید،بە چەشنێک کە زۆر لێکدانەوەر و دێژلە-فراتناس،بە شەوی لە دایکبوونی"میترا"ی ناو دەبەن.
شەوی یەلدا یان شەوی چلە درێژترین شەوی ساڵ لە نیوچە گۆی باکووری زەوییە. بە هۆی هەڵکەوتەی جوگرافیاییەوە،ئەمشەوە هەر لە خۆراوابوونی 30ی سەرماوەزەوە تا دەگاتە هەڵاتنی خۆر لە 1ی بەفرانباردا درێژەی هەیە و هاوکاتە لەگەڵ "شەشی زستانە یان گەلانی"و هەر لەبەر ئەمەیشە کە دێژ،درێژتر و تەمەنی شەو،کورتتر دەبێتەوە. ئەم دیاردە سرووشتییە لەسەر خەڵکانی کەونار و کۆن، کاریگەرییەکی قووڵی فەلسەفی داناوە و ئەو شەوەیان بە واتای زاڵبوونی ووناکی بەسەر تاریکیدا ناودێر کردووە. خەڵک،پیرۆزیی و سەرکەوتنی خۆر و ووناکییان بەسەر تارمایی شەو و تاریکیدا جۆژن دەگرت،هەتا سەرکەوتنی میهر و تێکشکاندنی ئەهریمەن ببینن. ئەم جەژنەڵ لای زۆر نەتەوەی ناوچەی دێژلە-فراتناوەیە،ئاسیای بچووک و تەنانەت یۆنان و … بەناوە دەچێت،بەڵام هەرکام بە شێوەیەکی جیاواز و لە ژێر ناوێکی دیکەدا.
یەلدا و کورد:
ئەگەر ئاوڕێکی کورت لە مێژووی شەوی یەلدا لە نێو کورد و لە کوردەواریدا بدەینەوە و چۆنیەتی بەناوەچوونی ئەم جۆژنە،دەبێت بگەڕێینەوە بۆ مێژوویەکی کۆنتر و دابونەریتی کوردەواری لە سەردەمی کەوندا. هەر لە سەرەتای پەیدابوونی مرۆڤی کورد و تێکەڵاوبوون بە سرووشت و دیاردەکانی و هەنگدانەوەی ژیانی مرۆی کوردەوە لەم سەرزەوینەدا،ئایینیش وەک سیستەمێکی کۆمەڵایەتی مانای بە ژیانی خەڵکانی ئەم ناوچەیە بەخشیوە. ژیان،حەقیقەتێکە کە بە بێ دڵزینەوەی،واتا و مانای نییە. مرۆی سەردەمی کۆنیش بێ دڵزینەوەی ئەم حەقیقەتە هەوڵ و تەقەلای خۆی داوە. هەروەها دەرکەوتووە کە دانیشتووانی هەسەن و کۆنی ناوچەی زاگرۆس،پێش هاتنی کۆچبەرە ئارییەکان،هێز و دیاردە سرووشتییەکانیان بەلاوە جێی بایەخ و گرینگ بووە و "خۆر،ئاو و ئاگر و باران لا گەلێک بایەخدار بووە کە هەتا هەنووکەیش،ئەم چوار توخمە لای ئێزدییەکان هەمان نرخی خۆیان هەیە. شەوی چلە یان یەلداش،ئێستا یەکێکە لە جۆژنە گەورەکانی ئێزدییەکان و هەموو ساڵێک بەناوەی دەبەن.

لە هەزارەی دووهەمی پێش زایینداا،هاتن و نیشتەجێبوونی هێزە کۆچەرە هیند و ئەوروووپاییەکان،گۆڕانکارییەکی گەورە لە ئایین و زمانی دانیشتووانی زاگرۆس پێک دەهێنێت. دین،وەک سیستەمێکی کۆمەڵایەتی هەمیشە تاقە ڕێگا بووە بۆ دڵزینەوەی ماناکانی ژیان و لە پەنایدا زانست بۆ دڵزینەوەیحەقیقەت،هەوڵی خۆی داوە. بۆیە دەتوانین بڵێن کە مانای ژیان،لە خودی ژیانی مرۆڤ و دەوروبەریدایە. مرۆڤ،بوونەوەرێکی زیندووە و هەمیشە بەدوای دڵزینەوەی ماناکانی سرووشتەوەیە. بە پێی سەرچاوە مێژوویییەکان لە کوردەواریدا،بۆمان دەردەکەوێت کە"شەوی یەلدا"وەک جێژنێکی ئایینی لە سەردەمی کۆندا چاو لێ کراوە و مینا نەریتێکی دێرینیش پارێزراوە و تا ئێستایش هەر ماوەتەوە.بەڵام،مێژووی شەوی یەلدا و ئاهەنگی ئەمشەوە لە جوگرافیای ئێراندا دەگەڕێتەوە بۆ نزیکەی 1000 ساڵ. لە هەر ناوچە و دەڤەرێکی ئێراندا ئەم شەوە بەوپەڕی شکۆوە یاد دەکرێتەوە و تێیدا ئاهەنگێکی تایبەت بەڕێوە دەچێت و لە هەموو شوێنکیش هەتا ئادەیەکی زۆر وەک یەکە،چونکە سەرچاوەکێ،یەکە.

بەڵام با بزانین شەوی یەلدا لە کوردەواریدا چۆن بەڕێوە دەچێت؟ لەم شەوەدا بنەماڵە بۆ گلێرکردنەوەی خێزانەکەی لە دەوری یەکتر و شەوچەرەی نێو دیوەخانیان و بەسەربردنی چلە گەورەی ساڵ واتە چلەی زستان،پێکەوە دانیشتوون و تا دەمەوبەیان یەکتریان دواندووە و ئەو شەوەیان بە گێڕانەوەی سەرگێڕدە و حەکایەت و خوێندنەوەی شیعر و حەیران،لاوك و هۆرە بەسەر بردووە. حەکایەتێک کە باس لە قارەمانەتی و لەخۆبوردوویی یان هەندێك جار دڵشکان و نامورادی و بوێری تراژیک دەکات کە ئاوێش لە میتۆلۆژی و ئوستووورەناسیی کورددا دەتوانێت ڕاڤە بکرێت. کەسایەتی ئەو چیرۆک و حەکایەتانە،کچانی شۆخ و شەنگ و کوڕانی جوامێر و مێرخاس و درکاندنی ڕازی دەیان چیرۆك و سەرگێڕدە و حەکایەتی ون بووە. خەج و سیامەند،مەمی ئالان،قەڵای دمدم،دوانزەسوارەی مەریوان،شیرین و فەرهاد و ...

خواردنی شاوی زەربەی ئەم جێژنە،یاپراخ و دەمەی گەڵاماڵو و کەلەم بووە و لە پاییدا شەوچەرەی دیوەخان،سفرەیەکی ڕەنگین بە "هەنار،سێو، شووتی،پستە و بادام و تووو و گوێزبەڕۆ و بڕشکە،گەنمی برژاو،مێوژ،هەنجیرە وشکە ...کە بە گشتیی هەر کام مانایەکی تایبەتی هەیە. بۆ نموونە دەتوانین بڵێین کە شووتی و هەنار بە هێزی زەربوونی دەنکەکانیانەوە،نیشانەی بەرەکەت بوونە. شەوی یەلدا هاوکاتە لەگەڵ کۆتاییهاتنی وەرزی خەزان،وەرزی ماڵاوایی دواییین سەفەری سرووشت بەرەو هەرمی بەفر و با و بۆران،سەرما و کێوە،وەشت و زریان و،بەستێڵێک و سەهۆڵبەندان.

بە هزر و بیری زستانێ و پشوودرێژییەوە و بە وردبوونەوە و تێڕامان

لەو وتەیەی کە بەهار هەر لە □□دایە□ و دێتەوە!!هیوا بە داهاتوو،بەردەوامیی □و نەد□□اندنی ئیرادە،ژیاند□ستیی و مر□قد□ستی،لە تایبەتمەندییە بەرزەکانی وەرزی زستانن. بۆیە پ□ویستە بە چاوکراوەیی □و بەرچاو□وونییەوە لە ئاس□ بەوانین هەتا زانست و ماریفەت بکەینە هەگبەی داهاتوومان و ئاگردانی زستانی کوردەواریی پ□ گەرم و بەتین □ابگرین. وەک پ□شتریش ئیشارەتی پ□درا،شەوی یەلدا کە دەکەو□تە دوا شەوی وەرزی خەزان و سەرەتای وەرزی زستان واتە 30ی سەرماوەز یان 21/12 ی ساڵ(هەندێک جار ئەملا و لای دەبێت)،در□ژترین شەوی ساڵە کە تاریکی ئەو شەوە لە چوارەدە کاژ□ر تێپەڕ دەبێت. لە ئایینی زەردەشتدا بە شەوێکی پیرۆز دادەنرا؛پیرۆزیی ئەمشەو□یش دەگە□□تەوە بۆ ئەو کاتانەی کە مر□ق هیچ پەناگەیەکی نەبووە،ئەشکەوت و کەورگ نەبێت و هێکارێکی خۆگەرمکردنەوەیشی دەبێت تا خۆی لە سەرما و سۆ□ەی زستان بپارێزێت. جۆژنی زایین یان شەوی زایین کە بۆ یە□□دا(هەمان یەلدا) ناسراو□،جۆژنی لەدایکبوونی"مەهابادی"ی باپیری کوردانە. مەهابادی،یەکەم پایامهێنەری سەر □ووی زەمینە و دامەزرێنەری ئایینی میترایی کە بۆ میهر یان ڤارونەش ناسراو□. میترایی (میترایزم)،یەکەم ئایینێ کە بۆ هەزاران ساڵ پێش ئێستا □□گای ژیانی مر□قایەتی □□شن کردەتەو□،بەگۆ نوێیەکانی پەرستگەی گیرۆ ناڤەکێ (گۆپکلی تەپە)لە □□ژهە□اتی شاری "□□ها" کە بۆ شاری پێغەمبەران ناسراو□(ئەرفای ئێستا)لە باکووری کوردستان،لە □استیی و نهێنیی سەرەتای سەرهە□دانی ئایین،نزیکمان دەخاتەو□. لە □استیدا ئایینی میترا کە زەربەی جیهان بۆ خودی کوردیشەوە بۆ چەوتی،بۆ □□ژپەرستی ناسیونالیستی،واتە خودای ئەڤین و پەیمان،خودای □□ژ و □ووناکی و خوای پارێزەری گەردوون و چارەنووس. جۆژنی زایین،پیرۆزکردنی درۆژبوونەوەی □□ژ و □ووناکییە کە پێغەمبەر،"مەهابادی"ی مەزن بۆ یەکەم جار بۆ مر□قایەتی □وون کردەتەو□.لەگە□ تێپە□بوونی زەمەندا،ئەم بۆنیە بووە بۆ جۆژنکی نەریتیی و بۆشکی گرنگی فەرهەنگی کوردی کە بۆ داگیرساندنی □وناکی و □ازاندنەوەی درەختی سنەبەر و سینیی خواردنی تایبەت،یاد دەکرێتەو□،پیاوکی بۆ □وخسار پیریش بۆ کاوکی قووچەوە و کەوای سووری میترایی و پشتێنکەو□،تورەیک بۆشانەو□،خواردن کە دەکاتەو□ و پاشان بەسەر هەژاران یان هەموواندا دابەشی دەکات. کاتێک کە بەدکاران خەریکن ئایینێکە ناشیرین بکەن،زەردەشتی مەزن چاکسازی تێدا دەکات و ئایینی مەزدایی،زەردەشتی (مەزدایزم) جێی میترا دەگرێتەو□.میترایی و مەزدایی لە □□ی گریک و □□مەو□ بە □□ژاوا و،لە □□ی هیندستانیشەو□ بە □□ژهە□اتی جیهاندا بڵاو دەبێتەو□،واتە

نەریتی جەژنی زایین بە جیهان دەگات. لەگەڵ لە دایکبوونی هیندویی و بودیی (هیندویزم و بودیزم)لە میترایی، ئەم جەژن و یادکردنەوەیە تا ئەمڕۆیش هەر بە گەشکراوی دەمێنێتەوە و پاش لەدایکبوونی عیسای مەزن کە بە پێی بەچوونی نووسەرانی گریک و جوو بەر لەژانی جەژنی زایین کەوتووە، لە ڕۆمەوە کە لە پێشدا میترایی دەبن، دوای بوونیان بە کریستیان (مەسیحی)یش، هەموو نەریتەکە بە ئەورووپا و پاشانیش زۆربەی جیهان دەگوازنەوە. جێی پرسیارێشە کە بۆچی سێ پیری مەگان(موغان) کە لە ئینجیلدا بە سێ پیاوە زاناکە ناسراون، لە خاکی مادەوە بە پێشوازی لەدایکبوونی عیسای مەزن ئامادە دەبن.
یەکدا لە بنەڕەتدا بە کوردی واتە زایین، ئارامییەکان وشەی زایین دەگۆڕن بە یەکدا، یادکردنەوەی ئەم کاتە کە لە 20ی مانگی دوانزەوە دەست پێ دەکات و بەپێی ناوچەی جوگرافی تا چەند ڕۆژێکی بەدواوە درێژەی هەیە، بۆیە لە کوردستان و ڕۆژاواوە تا ڕووسیا و چین، لە ڕۆژهەڵات جەژنی زایین یان لە هەندێک شوێن جەژنی سەری ساڵ بە چەند ڕۆژێک جیاواز یاد دەکرێتەوە.
یەلدا و ئەدەبی کوردی:
شەوی یەلدا وەک جەژنەکانی دیکەی زاگرۆسنشینان و ئاریی ڕەگەزەکان کە کوردیش سەرچەیانە، نەورۆز، چوارشەممەسووری و … نەریتێکی کۆنە و لە ناو کولتوور و ئەدەبی کوردییشدا ڕەنگی داوەتەوە. بە نموونە هەمیشە شەوی یەلدا لە ئەدەبی گەلانی دراوسێ و تەنانەت کوردیش بە"زوڵفی یار"شوبهێندراوە و بە واتای ئەوەی کە زوڵفی یار وەک شەوی یەلدا، ڕەش و قەترانیی و درێژە."عەببباس حەقیقی"لە شیعری "ئافەتی دین"دا دەڵێت:
چاوت ئەر نەرگسی شەهلا نییە، بۆ هێندە خومار
پەرچەمت گەر شەوی یەلدا نییە، بۆ هێندە ڕەشە؟
یەلدا، لە شیعری کلاسیک و هاوچەرخی کوردییدا ئامادەبوونێکی تایبەتی هەیە و هەر هەزان و شاعیرێک، لە گەشە نیگایەکەوە سەیری دەکات. کەم نین ژمارەی ئەو هەزان و شاعیرانەی یادی یەلدایان کردووەتەوە و دەیان چەپکە هەڵبەستی یەلداییان بە تارەی کوردی بەخشیوە. دیارە ڕۆچوونی ورد و قووڵتر بە ناخی ئەم پرسەدا بۆ خۆی تەوەری توێژینەوەیەکە و ئەرک و ماندووبوونی تایبەتی دەوێت؛ بۆیە پتر لەسەری ناچم. من لێرەدا بە گوڕەی بەرهەم و سەرچاوەی وەردەست، ژمارەیەک شیعری یەلدایی دەخەمە بەر دیدەی خوێنەری کورد و هیواخوازم کەسانی دی ئەم پرسە بکەنە مژاری نووسین و لێکۆڵینەوەیەکی چڕ و پتر لەم پەوەندییەدا.

شەوی یەلدا

نالی

شەوی یەلدایە،یا دەیجووڕە ئەمشەو
کە دیدەم دوور لە تۆ،بۆ نووڕە ئەمشەو؟!
دڵم وەک حاکمی مەعزووڵە،قوربان
خەڵاتی وەسڵی تۆی مەنزووڕە،ئەمشەو
دڵیش مایل بە دیدەی تۆیە،بۆیە
لە من وەحشیی و هەمیدە و دووڕە،ئەمشەو
کە تۆی شای کەچ کوڵاهی دیدە مەستان
چ باکم قەیسەر و فەغفووڕە،ئەمشەو؟!
لە خەو هەساوە،یا ئاوازە چاوت؟
هەمیشە وایە،یا مەخموورە،ئەمشەو؟
(لە دووریيت؛من وەکوو بولبول دەنام
بە وەسڵت عالەمە مەسروورە ئەمشەو
سوپای موژگان،بە تیغی ئەبروانت
شکستەی فیرقە و تابووڕە ئەمشەو)
سرووشکم نەقشی چاوی تۆ دەکێشێ
جگەم،سەر دارەکەی مەنسووڕە،ئەمشەو
موسوڵمانان دەپرسن حاڵی نالی
(ئاگەر یاران دەپرسن حاڵی کوردی)
لە کونجی بێکەسیی مەهجووڕە،ئەمشەو

تێبینی: بۆگۆڕی لێکۆڵینەوە نوێیەکان،خاوەنە هاستینەکەی ئەم شیعرە"مستەفا بەگی کوردی"یە و تۆژەران شیعرەکە لە شەوازی "کوردی"یەوە بۆ نزیکتر دانین تا نالی و کۆتایی شیعرەکە چەند بەیتێکی تری دەگۆڕێ.

برا،فکری چرا!کیبریتی فرسەت تا لە دەستایە
شەوی یەلدا لە پێشە،هاژی عومرت وەختە ئاوا بێ
مەحوی

کە دەگریم بۆ جەمالی تۆ،دیارە ئەشک و ئاهی من
لە خورشیدی دەداتن دەم ستارەی شامی یەلداکەم
وەفایی

موغی بۆ ئاگری شەوی یەلدام
چاوەڕێی چارەنووسی نەپەیدام
هێمن

بە یادی شەمعی ڕوخسارێکی،دڵ ئیحیا نەکەم،چبکەم؟
بە شەوقێکی وەها چاری شەوی یەڵدا نەکەم،چبکەم؟
سەید کامیل ئیمامی(ئاوات)
(شیعری "چبکەم؟")

شەوی یەڵدا
ڕەفیق سابیر
شەوی یەلدایە،یا دەیجووڕە ئەمشەو
کە دیدەم دوور لە تۆ،بۆ نووڕە ئەمشەو
نالی
**
شەوی یەڵدا،شەوی ئەشق و چاوەڕوانی،
شەوی شیعر،
شەوی ئامان،
شەوی سەرداڕەکەی ڕۆح و
شەوی دەرکەوتنی جوانی.
ئەگەر ئێستا لەم شەوەدا
گوێباخەکەی شار لێڕە بووایە،
من دەبوومەوە بە منداڵ،
شەڕەئاو و چاوشارکێم لەگەڵ دەکرد،
دەمەو ئێواران لە پێچی کۆڵاندا
هەتا "ئاوی پێم دادەهات"بۆی دەوەستام
بە نیازی ئێوارەباشێک،
بە هیوای ماچێک دەوەستام و دەوەستام،
بە دەم ترس و دڵەخورپێ و لەرزینەوە
لەبەردەمیدا لاڕ دەبووم،
دەشڵەژام و
بێدەنگانە دادەگیرسام.

ئەگەر ئێستا،
سەرداری دێە شەیداکەم لێرە بووایە،
من ئەمشەو خێم بە میری ئاشقان دەزانی،
ژیانی خێم وەک چەپکەگوڵ،
دەخستە ناو دەستەکانی،
تا بەیانی ماچباران و
شیعربارانم دەکرد و
سەد جار دەبووم بە قوربانی.
ئەگەر ئەمشەو،
چاوجوانی شار لێرە بووایە،
من زێربای کوردستانی بووم،
ئاشقێکی هەمیشەیی و
ڕۆبواری ڕۆگای جوانی بووم.
ئەگەر ئێستا،
شاجوانەکەی شەوی یەڵدا لێرە بووایە،
من دەمتوانی بەرگە بگرم؛
بەرگەی تەنیایی و نامێبوون،
تەنانەت بەرگەی مردنیش بگرم،
هەتا ماوم،
دێ پێ هیوا گێرانی ئاشقانە بچێم.
من دەمتوانی لە شەوێکدا،
ژیان،گوێئاسا بچێنم،
بێباک، بێخەم،
دیدە پێ نوور،
لە تاریکیدا ببینم.
ئەگەر ئێستا،
لە شەوی شیعر و ئامان و جوانیدا
سەرداری ڕۆحە تەنیاکەم لێرە بووایە،
ترسی شێتبوون،
ترسی ونبوون و ئاوابوون،
هەراسانیان نەدەکردم؛
ونبوون چییە!
سەرداری دێە شەیداکەم ونبوون چییە!
من لە ناو تێدا ون دەبم،
شێتبوون یان ئاوابوون چییە!
من لە خێشیی تێ شێت دەبم،
ئاوێتەی ئەشقی تێ دەبم.

خۆزگە ئەستا،
سەرداری دڵە شەیداکەم،
سەرداری ڕۆحە تەنیاکەم لێرە بووایە،
خۆزگە ئەستا لێرە بووایە…

“پێنجخشتەکی،تەواوی قەسیدە مەزنەکەی نالی… تەنیا گەمەیەکە و کردم..ناچێتە ناو ئەرشیفەوە..ئیشکی ساتە وەختییە و زوو بەسەر دەچێت..”

یەدا

قوبادی جەلیزادە

کە دەستی تۆ بە خوێنم سوورە ئەمشەو
کە کۆشکی دڵ تەواو خاپوورە ئەمشەو
کە فرمێسکم خوێەی”خابووڕە”ئەمشەو
“شەوی یەلدایە یا دەیجوورە ئەمشەو
کە دیدەم دوور لە تۆ،بێ نوورە ئەمشەو؟!”
لە لای خەڵکی هەموو مەجهوولە قوربان
کە ڕۆحی من لە ئاگر فوولە قوربان
لە شۆەی چڵەکەی مەفتوولە قوربان
“دێم وەک حاکمی مەعزوولە،قوربان
خەڵاتی وەسڵی تۆی مەنزووڕە،ئەمشەو”
وەکوو ئەییووب دەمی زامم بەسێیە
لە سینەمدا سەدای هاوار و ڕۆیە
هەڵەی عەشقم زەلیلی دەستی تۆیە
“دێیش مایل بە دیدەی تۆیە،بۆیە
لە من وەحشیی و ڕەمیدە و دوورە،ئەمشەو”
فیراقت هاتووە،ڕەحم بکەشێ
پەلی گرتووم وەکوو شەت ڵامدەکەشێ
وەرە فریادەسم بە،بۆرە پێشێ
“سرووشکم نەقشی چاوی تۆ دەکێشێ
جگەم،سەردارەکەی مەنسوورە،ئەمشەو”
لە ئاستی ڕووت دەوەستم دەستەوەستان
دەوا و دەرمانی دەرد و زەخمی خەستان
وەرە با بتخەمە سەرچاو و دەستان
“کە تۆی شای کەچ کولاهی دیدە مەستان
چ باکم قەیسەر و فەغفوورە،ئەمشەو؟!”

ئەسیرم من لە تاڵی بسکی خاوت
دەنۆشم بادەیی ژەهر و زووخاو
لەسەر زارم ئەبەد گوم نابێ ناوت
"لەخەو هەساوە یا ئاڵۆزە،چاوت
هەمیشە وایە،یا مەخموورە،ئەمشەو"
بەسەر چوو گشت،هەموو عومرم بە تاڵی
بە ڕاکردن بەشوێن دوو چاوی کاڵی
لە خوێن سوور بوو دەم وەک لێوی ئاڵی
"موسوڵمانان دەپرسن حاڵی نالی
لە کونجی بێکەسیی مەهجوورە،ئەمشەو"
**
خابوور: ڕووباری خابوور

شەوی یەلدا
شەیدا
ئەمشەو شەوی یەلدایە سەبا فرسەتە ئەمشەو
ماڵی دێەکەم پڕ خەم و بێتاقەتە،ئەمشەو
ئەییامی گوڕ و غونچە ئەوا ڕۆیی،بەسەر چوو
گوڕزاری چەمەن پاکی تەم و ئافەتە،ئەمشەو
شەوقی شەمی سەر تاقی حەرەمخانەیی یارم
خامۆشە،بە بێ جۆشە،دەمی میحنەتە،ئەمشەو
هەر جۆش و خرۆشێ کە لە نێو ماڵ و دڵا بوو
مات و کپ و بێدەنگە،چ پڕ حیرەتە،ئەمشەو
قوربانە سەبا دەستی من و دامەنی چاکت
دێ،مونتەزیری لوتفی گوڕ و ئولفەتە،ئەمشەو
زوو هەستە،بڕۆ وەختی سەحەر بێ حەرەمی گوڕ
چون،وادەیی میهر و کەرەم و غیرەتە،ئەمشەو
عەرزی کە،بڵێ،بولبولی دڵ زار و حەزینە
موشتاقی ویسای چەمەن و شێوەتە،ئەمشەو
هەر بۆیە لە دووریی مەهی ڕووت،ەنگی نەماوە
جەرگی بە سەری تیری موژەت لەتە لەتە،ئەمشەو
پەژمووردەیە حاڵی دڵی وڕانە بە تەنها
هەمەنگی خەیاڵی خەفەت و عیبرەتە،ئەمشەو
بێ داخی دڵی ئەهلی غەم و میحنەتی،ساقی
سەد داخی گرانم کە چ بێمروەتە،ئەمشەو

دڵخۆشە هەقیب،چون ئەوە بۆ داخی دڵی من
خاوەن عەلەم و شان و شکۆ و شەوکەتە،ئەمشەو
هەر عاشقی"شەیدا"یە بەشی گریە و شینە

شەوی یەلدا
جەمال شارباژێری
شەوی یەلدایە،
هەر خۆم دەزانم جۆم
لە ناخی هەست و دڵدایە،
شەوی یەلدایە،
بەختەکەم، ئەمشەو
وەکوو دۆشەو لە کل دایە،
شەوی یەلدایە،
تەنیاییم بە خامۆشی لەگەڵدایە،
چی دەبوو ئەمشەو
لەگەڵ ئوخساری جوانێکدا،
شەرابی ئەلەم هەڵدایە،
شەوی یەلدایە،
چی دەبوو ئێستا،
شەق و سیخورمەیەکم لەو
خەم و ئازارە هەڵدایە.

یەلدای شاعیر
محەممەدفاتیح محەممەدی(ف. نامۆ)
کە دێت و دەردەخا ئەو زولف و پەرچەم
شەوی یەلدا ئەدا ئاڵا لە دیدەم
بزەی مزری هەناری لێوی ئاڵی
ئەزێتە نێو دەم و لێوم،دەمادەم
دەکا چاوی گەشی هەستێرەباران
هەموو سووچ و کەلێنی ڕۆحی خەستەم
ئەدا پێی پاڵەپەستوو،شەوق و شادی
بەجێدێڵێ هەرمی دێ،کزەی غەم
چ خۆشە ئەو شەوی یەلدایە هەر شەو
بە دیداری دەکا بۆ من فەراهەم

چ ئاتاجم بە یەلدای ساڵەکاتی
کە یەلدای بسکی ئەو،ڕوو کاتە هێدەم
هەناری لێوی ئاڵ و چاوی مەستی
بگڕێن دەمبەدەم،حاڵ و هەواکەم
بکەن یەلدایەکی شاهانە بەرپا
بدەن بۆنوبەرامەی ئەو،لە ئێخەم
لە خێڵایی نییە بەو یارە"فاتیح"
ئەمەکدار و وەفادارم،هەتا هەم

یەلدا
محەممەدفاتیح محەممەدی(ف. نامێ)
شەوی یەلدا کە زولفانت وەکوو تاف
بەسەر شانی سپیتا هاتە خوارێ،
ئەوەندە مەحوی تێ بوو،دیدە ئەنگووت،
شەوی یەلدا لە چاوم دا،دەبارێ.

ناسر حیسامی
شەوی یەلدا،لە ماڵی من خزاوە،
کە تاریکی و هەنار و گێ لە ناوە،
گێ و کێپەی ستەم بەربووتە ماڵم
لەسەر خاکم هەناری دێ پژاوە.

ببووڕە
سەعدوڵا پەرێش
ڕوانینێک قووڵتر لە دەریا..
خەونێک شینتر لە ئاسمان
شیعرێک جوانتر لە عیشق؛
دیدارێک پیرۆزتر لە نوێژ
بۆ تۆ؛
خەمێک قووڵتر لە دەریا
خەونێک دوورتر لە ئاسمان؛
شیعرێک تاریکتر لە دەیجوور
دابڕانێک درێژتر لە شەوی یەلدا

بۆ من؛؛

هەحیم لوقمانی
شەوی یەلدایێ،ژۆژی کورد دەبێ چاوانی هەبێنێ
تەمی دێرینی خەخەریی،لەسەر خاکم بتارێنێ
نەبینم چاوی ئاسمان،نمەی بارانی سوور بگرێ
هەتاوی عیشق و ئازادیی،دەبێ ئاڵام بژەنگێنێ

شەوی یەلدا،چراخانی دڵانە
شەوی عەشق و گزنگی بەربەیانە
وەکوو ئاواتی دڵمان خۆ دەکێشێ
سەمای بەفر و چریکەی سەرچانە
شەماڵ ئیسماعیل پوور

یەلدا
محەممەد پاکژ
خەکی دەژن...
شەوی یەلدا زۆر درێژە..
وەکوو تەمەنی ساڵ وایە،نابڕێتەوە.
بەهام لای من...
شەوی یەلدا،وەکوو ئەستێرەی گەلاوێژ،
چرای ئەفسوونی شەوانی بڵداریێمێ و ..
دڵم پڕی گەش دەبێتەوە.
شەوی یەلدا...
چەنێ تاریک و نوتەک بێ،
ئەستێرەیەک هەبەرمانە..
ناومان ناوە چرای ئەوین.
بۆیە ئیدی...
من و هەناسەکەی سینەم،
هەتا مردن قەرزداری..
شەوی یەلدا و چرای ئەوین.

دەردی تەنیایی بە شەودا دەس لە دڵ ناکاتەوە
کەی بەیانی دڵ،دڵم،دەستی لە خەم بشواتەوە
شەو ئەگەر یەڵدا نییە،ئەی بۆچی وا تووڵانییە؟
تۆ بڵێی کەنگێ سەما سەفحەی هەشی هەڵداتەوە؟
ئەمین گەردیگلانی

"یەڵدا "
حەسەن شافیعی
لە تۆک تەمێ ،سیاخانی سیاچەم
سیا ئەگریجەیی یەلدایی پڕچەم
هەناوم بەتە کوورەی ناری دیدار
لە یەلدای دیدەنت دەدوێ دەمادەم
لە سینێ و کوەم و لەو و زار و دیدێ
هەنار و سەو و پستێ و نوقێ و بادەم
هەموو نەخشی جوانیی و سیحری یەلدا
لە خوانی شەوچەڕەی تەدا فڕاهەم
منی دەروەشی دەدەاوی دەدار
لە دەرگانەی کەرەمتا چاوەڕێ هەم،
کە بەم و وەک گەدای ئاتاجی دەرگات
لە ءەتری ماچی دەم،پێ کەی هەناسەم
بکەی ئاوادێ دەرگاهی دێ و کەش
لە ەووی ئەمنی سەراپا حوزن و ماتەم
لە باخی پرچ و کوەم و لەو و گەردن
بئادەم و بتارەنم کوێ و خەم
سەری سەوداسەرم دانەم لە سینەت
هەناسەم باوەشەن کا باخەڵ و مەم
دەڵەی پێ حەسرەتم تەر بێ لە ماچی
دوو لەوی ئاڵ و شیلەی نوقێی ناو دەم
بسووتەم و بسووتەم و بسووتەم
لە گردی ەوومەتت چەشنی گوێ و شەم
لە ئامێزی گرم بەژنی زراوت
شەوی یەلدا، بێ دیی بەخەون و تاسەم

شەوی یەڵدا
ساڵح بەرزنجی
وتت گیانە:
شەوی یەڵدا چەند تاریک بێت،
کەی دەگاتە پەرچەمی من؟
وتم ڕاستە؛
شەوی یەڵدا چەند درێژ بێت
ناگاتە باڵای خەمی من!

یەڵدا
پشکۆ نەجمەدین
شەوی یەڵدایە،
بوو،دەبێ.
شەو هەرچی بێ،
بێ نیگای تۆ،
عیشق نابینا و
نەزۆک و
نە تۆ،نە من،
نە هیچ شتێک،لەدایک دەبێ!

شەوی یەلدا
عەزیز میرزاقادری
ئەمشەو شەوی یەلدایە،خەمی تۆش لە دڵم بار
شاری دڵەکەم شەوقی نەما،بوو بە شەوی تار
ئاخر شەوی پایزە،هەموو پێکەوە شادن
ئەمشەو من و بادە و غەزەل و حەسرەتی دیدار
تاسەی خەمی بی تۆیی،پەپوولەی حەزی کوشتم
هەر بۆیە گەرووی شیعری منیش پێ بوو لە هاوار
وەرزی گوڵ و گوڵزاری تەمەن ڕۆیی،بەسەر چوو
ئاوات و ئەوینم،دەمی لاوی چووە پای دار
ئەمشەوی مەی و هۆنراوە بە جووت،تێکەڵی یەک بوون
سەرخۆشم و مەدهۆشی دوو چاوی ڕەشی دڵدار

چەن ساڵە لە بەستێنی ئەوین، بۆکەس و تەنیا
دەخولێمەوە بەو کێنە برینەش، بە تەمای یار
بەینۆکە لە پێشنگی نیگات دوورم و بێبەش
زامی دێەکەم هەر بە دەسی تیە دەبێ، چار
ئەمشەو وەک پەروانە لە دەوری شەمی باڵات
هاتووم کە بسووتێم و بڕۆم شێخی وەفادار:
بەینی من و تۆ تاقە کەسێ زانی، ئەویش خۆی
ئازدارە، دڵی پاکە، وەکوو مەحرەمی ئەسرار
ئیلهامی هەموو شیعری"عەزیز"، تۆی گوڵی بێناز
تا ماوە ژیان، بۆ تۆ دەنووسێ بە دڵی زار

بەشێکی شیعری:شەوی عیشقە؛ شەوی یەڵدا!
ساڵح بێچار
شەوی یەڵدا خەوەتی دێ لە سەد جێ مام پێ دەبێ
لەو شەوگارەی ئەویندا هێلانەی عیشق چێ دەبێ!
دێ هەناوە،شەوی یەڵدا دێ پێ لە دەنکە مرواریی
وەک ملوانکە بێ گەردنی ئەوینۆکی یەکجاریی!

شەوە،چلەیە و میوانێکی باڵا بەرز
قژی درێژ،لەسەر شانی،هەتا عەرز
چاوەکانی شیعرم،زوڵفی پەخشانە
ئەم کیژۆڵەیە،یەکەم شەوی زستانە
عەبدولڵەحمان فەهیمی(دەروێش)

چەند بەیتێک لە شیعری "تەک و تەنیا"
خاڵە قازی
لە دونیادا تەک و تەنیا بەجێ مام
دەڕۆی تێزم لە ناو سەحرا، بەجێ مام
وەکوو مەجنوون کە بێزار بوو لە عالەم
لە دوای کاروانەکەی لەیلا، بەجێ مام
ئەگەرچی پێکەنینم وا لە لێوە
دەبینی سەیلی ئەشکم هەر بە ڕوە
ئیتر نەتپرسی بۆ ڕیسوا بەجێ مام

لەبەرچی عاشق و شەیدا، بەجێ مام
هەناسەی ساردی پاییزیم کە ناکام
لە ناو بوغزی شەوی یەلدا، بە جێ مام

شەوی یەڵدایە هەر من دوور لە تۆ مام
لەگەڵ ئازار، تەواو باڵا بە باڵام
لەسەر سینەت هەنار و کێخ و سێون
وەرە جێژنە و ببینە لام ئەلف لام!
پشکۆ یاسینی

شەوی یەلدا
شەوی یەلدا، شەوی پیرەزی ژینێ
شەوی هەمای ئەوینی ڕاستەقینێ
وەرن یاران لە دەوری یەک وەکێ بین
کە خێشیی ژین، بە تەنیا هەر ئەوینێ
وەرێ هیوای شەوی یەلدای خیاڵم
سەمای بەفر و حەز و شادی ببینێ
گوڵم، زستان بە ئەشقی تۆ خەش
بەهار هەر تۆی، بەهەشتیش لەم یەقینێ
شەوی یەلدا، شەوی بەفر و هەنارێ
بزەی گەرم و تریقەی پێکەنینێ
نیگای گەرمت لە نەو ئاسمانی ژینم
وریشەی دوو هەسرەی چاوی شینێ
هەتاوێ تاس کەاوی بووکی جستان
وەات ئەستا بەهەشتی سەرزەمینێ
بە"پشکۆ"ی حەز، نەووی بەفریش دەتاوێ
وەرێ تاوێ بەرەو ئامێز و سینێ
پشکۆ یاسینی

ئەمشەو لە هیچ شەوێ ناکا،
کازیوە قەت بە ڕێژ ناگا،

کەس میوانی "یەلدا"م نییە
هیچ دەستێ لە دەرکە نادا.
سیمین چایچی
(بەشێک لە شیعری "یەلدا")

سێران حوسێنی
یەلدا،
بێ سوور و ساتی خۆی
هەناری کردە قوربانی،
ئەو،
بە هەزار و یەک دەنک
شەو دەخافتێنێ بە خۆی و
ڕۆ خۆش ئەکا بۆ بەیانی!.

یەدا
حەسەن نازدار
1
شەوی کورد
درێژترین یەدای
دونیایە.....
کە هەرگیز خۆری
لێ هەنایە.
2
یەدا
خەمی بێکۆتایی کوردە
لەو ڕۆژەوەی کە لێرە
چادری بێکەسی هەدا.
3
یەدا
چاوەڕوانیی ئەنفال و
بێبەختیی کورد و
تەنیایی خودایە
کە هەرگیز کۆتاییان نایە.

یەدا
کەریم حیکمەتی

لە مانگێک دەگەڕا ناخم،
تریفەی کە زەوی تەڕ کا و
بژاکێنێ بێتاقەتیم،
لە ڕووبارێک،
خوێەی کە تەنیاییم تووڕ دا و
لیپاولیپی شەپۆلم کا،
لە تۆیەک دەگەڕا دڵم،
کە هێمای مانگ و ڕووباری و
دەسپێکی وەرزێکی سپی...

یەلدا
ئازاد سەیید ئیبراهیمی(هێگر)

چلەیە و بۆژە چڵان ئەو شەوە تەی بێ،گوێەکەم؟
مەگەر ئەم بێکەسییەم چارە بە مەی بێ،گوێەکەم
لە منا تاری ژیان،تان و تەلی تازە چڕا
خەفەتم چاری بە نۆتی گۆی نەی بێ،گوێەکەم
بە هەنیی لێو و دەمت،شەوچەرە شیرینە،وەلێ
لە پەنا سۆو و هەووچە و بەری بەی بێ،گوێەکەم
نە بەرەو تەشقی شەوەق من دەچم،ئەر بێت دەسم
نەگرێ پرچی شەوت،مەیکە بە عەیبێ،گوێەکەم
لە شەوی بێفەێی ئەم ژینە کە یەلدایە هەموو
سەحەری ئەو گەلە چەوساوەیە کەی بێ،گوێەکەم؟

هەتاوم گەرچی شەو ساتی چلە و یەلدایە،ئەمشەو
لە لێواری دڵم چی بوو سەری هەڵدایە،ئەمشەو
کە دێ با،وەرزی پاشایی سەهۆڵ و بەستەڵەک بێ
وەکوو نەورۆزە ئاواتم لە باخەڵدایە،ئەمشەو
ئازاد سەید ئیبراهیمی(هێگر)

شەوی یەڵدا
ستار ئەحمەد

بە عومری وەک شەوی یەڵدا،
بە تاریکیی قەدەر کوڕم،
بە بادەی عەدەم سەرمەستم،
دڵوانەی لووتکە و هەڵدڕم،
چوون ڕزاوم لەگەڵ شیعرا،
شەو گیانی خۆم لە کۆش دەنێ،
لەگەڵ چوونی ساتی عەشقا،
خەم،گۆڕم بۆ هەڵدەکەنێ
لە هێرەی ڕۆژگاری تاڵ و
لە بەدبەختیی عومری ڕەهام
ڕۆحم لە جەستەما دەمرێت،
کاسەی مەرگی شەوی یەڵدام.

خۆرێک لە پاڵ شەوی یەڵدا
چنوور نامیق

بە دیار کوانووی شەوی یەڵداوە دانیشتووم،
مژوویەک شەوگاری تەنیا ئەسووتێنم،
هەناسەی ئێغرەکی دوور لە دەروونما دێت و دەچێ،
نەزەر ناکەم و تەماشات ئەخەمەوە،
وا لێوم شەکرە خەم ئەگرێ،
ئیرەیی بە نێتەکانی خەیاڵبوونم،
ئەوەندەی تر نامێت ئەکا…
ئەی ئادەم،
من کچی خۆرم،
وریا بە
نەبا تەماشات لە خەمی چاوما داگیرسێ،
ناڵەم ئاوەدانی قەقنەس ئەسووتێنێ،
ئاگەدار بە پەنجەت بە پرچم گێ نەگرێ،
دڵنیا بە
بە ماچێکی زەوتکراوم،

خەیاڵ نابی،
ئیرەیی بە نووری چاوم،
بینینت ڕۆشنتر ناکا،
ئێستاکە من زۆر ئازادم،
وریا بە ئاشنای ئازیزم،
چرپەکانت وەک نزای مۆمێکی لەرزک،
لە ناخمدا لە بیر نەچێ!
ئێستا من دڵم ئازادە،
خاڵییە لە خەونەکانت،
وریا بە ئاشنای ئازیزم،
وەاتێکم،ئاڵام ناوێ
ئاگردانی یەخدایەکی بێ حیکایەتی پیاوانم...
ئێستا،تاراوگەم لە مەنفا
ئێستا،مەنفام لە تاراوگە،
حەزەر ناکەم و ڕۆ ئەبڕم،
نەزەر ناکەم و تەماشات ئەمخواتەوە،
ئێستا خاڵیتر دەبێژم،
نا،هیچ ئاڵایەکم ناوێ،
ڕۆ نادەمە هیچ ئیمپراتۆرێکی تینوو،
بێ ساتێ بمکاتە پەنا!
ئاشنای هەناسە و دیدەنیم،
من ئێستاکە کچی خۆرم،
وریا بە،وریا بە
پەنجەت بە تاڵەکانی پرچمەوە دانەگیرسێ!!

...شەوی یەخدا
ساڵەح هەلاج

ئەمشەو ئاسمان
تارای سپی داوە بەسەر بووکی زەوی.
بوون پێ دەکات،
لە شەوچەرەی هەنارەکان.
گوڵی مەست دەکات
لە ئاوازی ترپەی باران.
ئەمشەو یەخدا،
میوانێکی باڵا بەرزە

بێ هاوای ئاگردانه و
سۆز و بەزەیی خواوەندە.
شەونشینی نوێژی عەشقە
لە تام و بۆی هەزارەکان...

بۆ شەوچلە
ئەسعەد کەوکەبیان(ساڵۆژ)
شەوە و شووشەی شەراب و شیعری شاکار
شەوم شەق کرد بە شەوقی وەسڵت،ئەی یار
شەوە و شەوقی ویساڵت شەهد و شەکرە
شەوە و شۆوەی شیرینت،مانگی شەوگا

زستان،
ئاخری ڕۆژێک باز دەدەم بەسەرتدا
یەلدای چاوەوانی
ماندووم ناکات.
مستەفا هوشیار

شەوی یەلدا؛ (لاقا)م لا مەکە
بۆتان لەتیف ماویلی

ئەم شەو،
پاییز دەستی ئەخاتە ناو دەستی زستان
ئەوە یەکەمین شەوی دیدارە وا درێژە !؟..
ئەوە یەکەم پشکوتنی گوڵی زارە وا درێژە!..
ئەوە یەکەم تەکەبوونە وا درێژە ؟!..
پاییز:
ئەوە لەدایکبوونی تۆ و مەرگی منە!
ئا لەو شەوە،
من چاوی مانگیم لێک ئەنێم!..
ئاسمان بە فیستانێکی ڕەش
دەی بۆ خاک ئەکاتەوە و ڕەندک ئەڕژێ!..
ئەم شەو تاریکی لێک دەکشێت،

هەموو ڕەنگێک ئەخواتەوە و
شەوی دەیجووری گەردوونە وا درێژە!..
ئەم شەوی هەورینی تریفەی چاوی هەیفیمە!..
ئەم شەوی زانی تۆیە
ئەم شەوی دامانی هەموو ڕەنگێکە!..
ئەم شەوێکی هەڵدمایی زایەڵەی زار و پەیڤیمە!..
وەرە ئەی گوڵ،
بە چاوی ئاڵەز ببینە
ئەژنۆ سەزم ، ئەژنۆ چەژم!..
ئەم شەوی ژانی گەردوون
ژانی هاواری وجوودە کە ئەڵێ چرا ئەنێژم!..
زستان:
ئەم شەوی گریانی تۆ و بزەی منە!..
ئەم شەوی یەکەمین تاوقەی ژوانە!..
ئەم شەوی ئامێزی بەیەک سپاردن
ڕەنگی ڕەشی چاوی منە ئەی پاییزە!..
لە دڵی تۆ هەڵی دەنم ئەی گەشکەی پەروانە!..
پاییز:
نابێ یار بە بێ تۆ نابێ!..
شەوی یەڵدا بێ چرا بێ!؟..
ئاشقی تەم خودایێ دەم سارد،نابێ!..
نابێ گوڵ،نابێ
بە بێ تۆ شەو شکاوی واگاهاتنێ
هەر چی دەبێژم دەم سارد، نابێ!..
شەوی یەڵدایێ ئەی یار،
وەک نالی دیدەم دوور لە تۆ بێ نوورە!..
دەم مەعزوول،مایل بە دیدەی تۆیە
لە غوربەتدا تەنی و مەهجوورە!..
نابێ مانگ، نابێ
شەو بەزارێ لێ دەیجووری
شەوی یەڵدایێ
نابێ گوڵێ ژدی نابێ!..
لێ (لاڤا)م لا مەکێ
گەنگەڵێ بەس گوڵم دەساردی نابێ!..
خودایێ..
شەوێ درێژ ئاکشاوێ لە بەدەنگی!..
چەمانەوە و کەنەش

حاملاندنی گۆ و دادانەوەی ڕەشنایی!..
فەرهەنگۆک:
لاقا: ڕجا
گۆنگڕە: هاتوچۆی بەسوود.
حاملاندن: تەربیەتدان.
دادانەو: داباڕین

بۆیە من لە شەو بۆزارم
چونکە تەم تەدا لە دەست دا،
جا چی لە بەختی شوومم کەم
شەوگارەکان
دڕژن وەک شەوی یەدا.
هەردی محەممەد

یەلدا
هەمەر نڕیاوی

ئەگەر هاتی"یەلدا"وەرە
چیرۆکی دە دڕژ دڕژ
ناخیش پۆپۆی کەسەرە.
ئەگەر هاتی تەنیا وەرە،
ئەچینەوە سەر گردەکەی پەنا ماڵتان،
زەمەن بە دە ئەسپڕین و
ئەچینەوە ئەو دەمانەی
عالەم چڕە و ئەمەش دوور دوور،
لەم هەموو هات و خەبەرە.
کەچی لەپڕێک،
دەنگۆ دەت و ڕەشنایی
شەودرەنگان ئەشکەقەنە:
کچۆ لە کوێی؟
دە وەرەوە،شەو ڕاشکا،
زوو بە زوو،دەی
وا سەحەرە.

دەرەنجام:
هەر چەندێک بێت شەوی چلە(یەلدا،یەلدا)بە درێژاییی مێژووی کورد خاوەنی سەنگ و بەهای خۆ بووە و تا بەمڕۆ هاتووە بەناو مخابن لەو هەموو تایبەتمەندیی و خەسڵەتە جوانانەی نێو ئەم شەوە،نهاێ،تەنێ یادکردنەوەکەی بە شێوەی چاولێگەری بێ ئەمە ماوەتەوە و دابونەریت و ڕەح و سۆز و خۆشەویستییەکەی جارانی لەبەر داکەندراوە. هەنگە لێرە و لەوێ هەبێت دەڤەرێک،گوندێک یان خێزانێک،هێشتا لێوانلێو لەو پرسە جەوهەرییانەی نێو شەوی چلە بێت بەناو بە دنیاییەوە بەشی فرەی ئەوەی ئێستا لە تڕەی کەمەاییەتییەکان و...دەخرێتە بەر دیدە،زێترونە و دیمەنی بڕەحی ئەو شەوەیە بێ پێکردنەوەی کەلێنە دەروونییەکانی ئینسانی ئەم سەردەمە کە ئومێدە تا دێت مرۆ فرەتر ئاوێ لەو پرسانە بداتەوە کە گەشە و نەشە بە گیان و ڕەحی دەبەخشن.

سەرنجێک: بێ وتن دەشێت بەشێکی ئەم بابەتە لە ژمارە 26ی بڵاۆکی"لووتکە"دا کە لە شاری"سنە"ی ڕۆژهەاتی کوردستان دەردەچێت،چاپ و بڵاو بووەتەوە.

تێبینیێک لەسەر دادگایی ناتانیاهو!.. عوسمانی حاجی مارف

جگە لە دادگایکردنی ناوخۆیی بێ ناتانیاهۆ، دادگای تاوانێ نێودەوڵەتیەکان لە ٢١ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٤دا، فەرمانی دەستگیرکردنی بێ ناتانیاهۆ دەرکرد، بەهۆی بەرپرسیارێتی لە تاوانکانی جەنگ و تاوانکانی دژی فەلەستینیکان لە کەرتی غەززەدا، لە شەڕکی دوو ساڵدا کە ئیسرائیل زیاتر لە ٧٠ هەزار فەلەستینی کوشت و ١٧٠ هەزار کەسی دیکەی بریندارکردوە، چونکە ئەم تاوانەی دژ بە دانیشتوانی غەزە بە گەورەترین و قیزەونترین تاوان

بە حساب دێت لە سەرتاکانی سەدەی بیست و یەکدا.
بەڵام پەرەچێت ناتانیاهۆ بیاریدابێت کە دەستایەتی خۆی لەگەڵ ترامپدا، بە ئەو پشتگیریە بەهێزەی لەکاتی شەڕی درندانەی دژ بەغەززەدا وەریگرتبوو، بەکاربهێنێت، بۆئەوەی لەچنەدین بانەدا فشار بخاتە سەر حکومەتی ئیسرائیل تا لەی خۆشببن! لە ١٣ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥، ترامپ نامەیەکی فەرمی بە نووسینگەی هەرزەگ سەرکی ئیسرائیل نارد و بە فەرمی داوای لێبوردنی ناتانیاهۆی کرد. ترامپ، ناتانیاهۆی بە سەرۆک وەزیرانێکی درۆشاوە و یەکلایکەرەوە لە سەردەمی جەنگدا وەسفکرد، گوایە دوای ئەو هەموو هەرشە دژە مرۆڤایەتیە، ئێستا ئیسرائیل بەرەو سەردەمی ئاشتی دەبات!
پارێزەرانی ناتانیاهۆ لە نامەکەیاندا بە ئیسحاق هەرزەگی سەرکۆمار ڕایانگەیاندووە، لەخۆشبون دەبێتەهۆی ئەوەی ناتانیاهۆ هەمووکات توانا و وزەی خۆی بە پێشخستنی ئیسرائیل لەمکاتە سەختانەدا تەرخانبکات، هەروەها دەڵێن "پێشبینی پێشهاتە نائاساییەکان دەکرێت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا". بەیە وەها بیان دەکەن، کە ئەو لەکتەگەیشتنانەی کە لەنوان ئەمریکا و ئیسرائیل و دەوڵەتانی عەرەبی و وڵاتانی دیکەدا شەوە دەگرن، پرسیەک پێکدەهێنن کە پێویستی بە ئامادەکاریەکی بەرفراوان و هەوڵی دیپلۆماسی و ئەمنی و گرنگیدانی بەردەوامی دەبێت، واتە چاوپێشی بکرێت لە تەواوی ئەو تاوانانەی ناتانیاهو کە دنیای هەژاند.
لایەکی تریش نەیارانی ناتانیاهۆ پێشنیاری ئەوە دەکەن کە پێویستە ناتانیاهۆ لە سیاسەت خانەنشین بکرێت، یان بانگەوازی هەڵبژاردنی پێشوەختە بکات و دان بە تاوانکەیدا بنێت پێش ئەوەی داوای لێبوردن بکات. بەڵام ناتانیاهۆ ڕایگەیاندووە کە داوای لێبوردن ناکات بە ئەو تۆمەتە تاوانکاریەی کە ئاراستەی کراوە.
ئەم داوایە کە بە ناتانیاهۆ خراوەتەوو، درزێکی لە ئیسرائیل دروست کردووە، بەشێک لە وەزیرەکانی حکومەت پشتگیری لە پەدانی لێبوردنەکەی دەکەن، هاوکات ئەپەزسیۆن داوایان لە هەرزەگ کردووە کە پەسەندی نەکات، هەکارەکەشی دەگەڕێتەوە بە هەڵتکردنەوەی ناتانیاهۆ لەدانان بە تاوانکەی و کشانەوە لە ژیانی سیاسی.
میدیا ئیسرائیلیەکان لەزاری بەرپرسانەوە ڕایانگەیاندووە، پەداچوونەوە بە داواکاریەکەدا ماوەیەکی زەری دەوێت، ئایا ناتانیاهۆ لەخۆشبوون وەردەگرێت لەبەرامبەر ئەو تۆمەتانەی ئاراستەی کراوە؟ وە بنەمای یاسایی ئەم داواکاریە مشتومڕاویە چیە؟
نووسینگەی ئیسحاق هەرزەگ، لە ١ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٥دا ڕایگەیاند، سەرکۆمار "هیچ مەرجێکی دانەناوە" بە داواکاریەکەی ناتانیاهۆ، بە لەخۆشبون لە دادگایکردنی گەندەڵیەکەی و کوشتاری بە

کەمە، لە بەیاننامەکەدا ئاماژە بۆکراوە کە هەرزەگ هێشتا دەستی بە گفتوگۆکردن لەسەر ئەو بابەتە نەکردووە، جگە لەوە کردووەتەوە، کە ناچێتە ژێر کاریگەری فشارەکانی هیچ لایەنێکەوە و بڕپرسیارانە و بە جدیەکی پێویستەوە داواکاریەکە لەبەرچاو دەگرێت!.
ئاژانسی عیبری هارێتز باویکردەوە، پەدەچێت هەرزەگ داوای ئیمتیازات لە ناتانیاهۆ بکات لەبەرامبەر لەخشبوونی سەرکایەتیدا، وەک دامەزراندنی کەمیسیۆنی لێکۆڵینەوەی حکومەت لە ڕووداوەکانی ٧ی ئۆکتۆبەر، ئاگرتنی یاسادانان دژی دەسەڵاتی دادوەری، یان ڕاگریکردن لە کۆنترۆڵکردنی حکومەت بەسەر میدیاکاندا.
بەپێی سەرچاوە نزیکەکانی هیزرەگ کە پێشتر قسەیان لەگەڵ کردووە، ئەو بەو بۆچوونە هاتۆتە دەرەوە کە کراوەیە بە بەدواداچوونی ڕێککەوتنی لەخشبوون، کە کۆتایی بە دادگاییکردنی ناتانیاهۆ دەهێنێت. هەرزەگ مەبەستی خۆی ڕون نەکردۆتەوە، بەڵام ڕاگەیاندنی هەوڵی ئەو بدات "پاکێجێک" لە بەڵێننامەکان لە ناتانیاهۆو دەستبەر بکات وەک بەشێک لە هەر لەخشبوونێک.
گومانی تێدانییە کە ناتانیاهۆ هەوڵی کۆینی کات و تێکڕکردنی کارتەکان ئەدات، داواکاریەکەی لەکاتێکی هەستیاردایە، چونکە ئیسرائیل بەشێوەیەکی کاریگەر چووەتە ناو ساڵێکی هەڵبژاردنەوە کە بەیار لە مانگی تشرینی یەکەمی داهاتوودا بڕیارە بچێت، مەگەر هەڵبژاردنەکان نەهێنرێنە پێشەوە، لەهەمانکاتدا داواکاری ناتانیاهۆ بە لەخشبوونە بەبێ دانان بە تاوانەکانیدا، ئەمەش بە ناتانیاهو مەبەستی سیاسی ڕوونی هەیە، بە پاراستنی مانەوەی لەدەسەڵاتداو وەستانەوە لەبەرامبەر ئەپەزیسیۆندا.
لە ٢ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٥دا، خێپیشاندەران خێپیشاندانەکیان لە دەرەوەی شوێنی نیشتەجێبوونی ناتانیاهۆ لە قودس ئەنجامدا، داوای ڕاتکردنەوەی داواکاریەکەی بە لەخشبوونی کرا، لە دەسپێکانی گەندەڵی دژی ناتانیاهۆ، خێپیشاندەران داوای دادگاییکردنی ناتانیاهۆیان کرد، بە ئاماژەدان بەوەی کە "ئیسرائیل لەژێر پاراستنی ترەمپدا نییە"، ئەمەش لە بەرامبەر داواکاریەکەی ترەمپ بە لەخشبوون. هەروەها داوای "تەواوکردنی لێکۆڵینەوەکان و گەیاندنی بڕپرسان بە دادگا و پێکهێنانی کەمیسیۆنێکی فەرمی لێکۆڵینەوە لە ڕووداوەکانی ٧ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٣"یان کرد.
ئەم دەسپێکی دادگاییکردنی ناتانیاهو بووەتە تاقیکردنەوەیەکی چارنووسساز بە ڕاستی دیموکراسی لە ئیسرائیلدا، کە دابەشبووە لەنێوان لایەنگرانی سیستەمی دادوەری و لایەنگرانی ناتانیاهۆ،

هەروەها ڕوی نامرۆڤانەی ترامپ و دیموکراتخواز و سۆشیال دیموکراتەکانی ڕۆژئاوای ئاشکراکرد، دادگایکردنەکەی ناتانیاهۆ، توانای سیستەمی دادوەری تاقیدەکاتەوە بۆ لێپرسینەوە لەگەڵ سەرکۆزیرانی دانیشتوو لەسەر ئۆو تاوانانەی کە ئەنجامیانداوە، بەڵام چۆنیەتی لێپرسینەوەو پرۆسەی دادگایی و داوای لێخۆشبون، بۆتە لادانی ئۆو ڕوپۆشەی کە ئیسرائیل و ڕۆژئاواو ئەمریکا نمونەی دیموکراسین!.

ئۆوەی شایانی باسە ٣٠ـی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥نوسینگەی ناتانیاهۆ لە بەیاننامەیەکدا، ڕایگەیاندوە کە ناتانیاهۆ بەشوەیەکی فەرمی داواکاری لێخۆشبونی ئاراستەی ئیسحاق هەرزۆگ کردووە، ئاستەخۆ داواکاریەکەی گوزراوەتەوە بۆ بەشی یاسایی بۆ مەبەستی لەکەینەوە و لێپێچینەوە لە دژسیەی ئۆو تۆمەتانەی ئاراستەی کراون.

ئاگەیەندراوەکە، ئاماژەی بۆوش کردووە کە ناتانیاهۆ دانی بۆو تۆمەتانەدا نەناوە کە ئاراستەی کراوە، لەبری ئۆوە پاساوی سیاسی پێشکەش کردووە نەک یاسایی بۆ بەیاردان لەسەر لێخۆشبوونەکەی، ئەمەش لە دژخی وڕانکاری و کوشتاری بەکۆمەڵی خەڵکی غەززە کە یاریکی سیاسیە ئەمریکا و ترامپ و ناتانیاهۆو ئیسرائیل نمایشی دەکەن. دژیان هەزار ئینسان بونەتە قوربانی و چۆندین شارو ماڵ وڕان بون، بەباکانە لەبەرامبەر ئۆو کارەساتانەدا، باسوخواز بۆتە دادگاییکردن یان لەبوردن لە ناتانیاهۆ، ئەمەش ریسوابون و ئابوچونکی مەژووویی سەرتای سەدەی بیست و یەکی ململانەکانی سیستمی سەرمایەداریە.

ناتانیاهۆ لە داوای لەبوردنەکەیدا ناوە و نە پەشیمانی خۆی دەربیوە، بەوپێیەی سەرکەکمار دەستاتی ئۆوی هەیە کە تانانەت بەبۆ سزادانیش لەی خۆشبێت. هەرزۆگ وەامی داواکاریەکەی ناتانیاهۆی دایەوە و ڕایگەیاند "بۆجەدی بیری لەدەکاتەوە"، بەڵام داواکاریەکەی ناتانیاهۆ بۆ لێخۆشبون، مشتومەکی بەرفراوان و نیگەرانیەکی گەورە" ی لەناو کۆمەڵگەی ئیسرائیلدا دروست کردووە.

بەگوێرەی ڕاپرسیەک کە کراوە، دەریخستووە، ٤٤٪ی ئیسرائیلیەکان، دژایەتی پێدانی لەبوردن بۆ ناتانیاهۆ دەکەن، لەبەرامبەر ئۆو تۆمەتی گەندەیەی ئاراستەی کراوە، هاوکات ٣٩٪ پشتگیریان کردووە و ١٧٪وەامیان نەبووە.

ماویەک لەمەوبەر ترامپ نامەیەکی بۆ هەرزۆگ ناردوە، داوای لە کردووە بیر لە پێدانی لێخۆشبوون بۆ ناتانیاهۆ بکاتەوە. هەروەها ترامپ دژسیەکانی دژی ناتانیاهۆی بۆ "دادگاییەکی سیاسی و ناڕوا" ناو بردووە.

هەرزەگ، داواکارییەکەی تەمپی نەتکردەتەوە ئایگەیاندوە، ئەگەر ناتانیاهۆ ئارەزووی لەخشبوونی هەیە، ئەوا دەبێت داواکارییەک پێشکەش بکات کە دان بە تاوانەکانیدا بنێت.
واقعیەتی دادگاییکردن یان لەخشبونی ناتانیاهۆ، لە چوارچێوەی ئەو نەخشە سیاسیەدایە کە ئەمریکاو ئیسرائیل، دوای داگیرکاری و هەوڵی زیاتر بۆ بەرجەستەکردنەوەی باڵادەستیان بەسەر ناوچەکەدا وفەرامۆشکردنی چارەنوسی فەلەستین و کوشتاری بەکۆمەڵ، کشکێ بەرتەسک دەکەنەوە، کە ناتانیاهۆ ووبەووی سێ تەمەتی تاوانکاری دەبێتەوە، کە بریتین لە بەرتیلدان، ساختەکاری و پێشێلکردنی متمانە لە سێ دەسیەی جیاوازدا. بەڵام لە دنیای واقعی هەرشی لەشکرکێشی و بەردمانی غەزە و کوشتاری بەکۆمەڵ ئەو کێسەیە کە پێویستە تاوای دەسەڵاتدارانی ئیسرائیل لێپرسینەوەیان لێبکرێت و دادگایی بکرێن.

ئەدەبی سەبەر و میهرجانی مەمیاکراوەکان.. ستار ئەحمەد

لە سایەی حوکمەانیی سی و پێنج ساڵیدا ، دیاردەیەکی مەترسیدار نێک هەر کایەی ئەدەبی، بەڵکو مەژووی مەعریفیی نەتەوەیەکی شێواندووە. لێرەدا، داهێنان پێوەر نییە، بەڵکو "وەلا" و "سەرشێکردن" بە ئایدەلۆژیایەکی دیاریکراو، ناسنامەی نووسەر دیاری دەکات. ئەوەی دەیبینین، میهرجان نییە بە زیندووکردنەوەی وشە، بەڵکو نمایشکی سارد و سێی ئەو "مەمیاکراوانەیە" کە تەنها بە فەرمالینی حیزب بە زیندوویی ماونەتەوە.

١. مەمیاکراوەکان کێن؟
مەمیاکراوەکان ئەو سوپایە لە "بەناو نووسەرانەن" کە ساڵانێکی درێژە هیچ بەرهەمێکی زیندوویان نییە، نە زانیارییەکی نوێیان بە کتێبخانەی کوردی بەخشیوە و نە داهێنانێکیان لە فیکردا کردووە. ئەوان وەک پیکەرێ بە گیانەکان، تەنها بە پێکردنەوەی کورسییەکانی ڕیزی پێشەوەی میهرجانەکان و بە چەپڵەدان بە دەسەڵات ئامادە دەکرێن. ئەوان لە هووی ئەدەبییەوە مردوون، بەڵام حیزب بە خەڵات و

پیاهەدان، وەک "ئەستێرە" نیشانیان دەدات.

٢. ئەدەبی سەبەر و تێزویرکردنی مێژوو
کاتێک دەسەڵات هەوڵدەستێت بە چاپکردنی کتێبی "ئەستێرەکانی کورد" یان هەر ئینسایکلۆپیدیایەکی تر و ناوی داهێنەر ڕاستەقینەکان دەسڕێتەوە تەنها لەبەر ئەوەی لە دژەوەی بازنەی حیزبەن، ئەمە تەنها نادادی نییە، بەڵکو تێرکردنی مێژووە. ئەم "ئەدەبی سەبەرە" دیاردەت نەوەکانی داهاتوو وا تێبگەن کە لوتکەی ئەدەبیاتی ئەمە ئەو ناوە بە ناوەڕۆکانە بوون کە لە سەبەری حیزبدا گەورە کراون.

٣. تێرکردنی داهێنان لە نێو نەوەی نوێدا
کارەساتی گەورەتر لەڕدایە؛ کاتێک گەنجێکی بەهرەمەند دەبینێت مەرجی دژەکەوتن و بوون بە "ئەستێرە" تەنها لە ڕێگەی مەکتەبەکانی حیزبەوە تێدەپەڕێت، تووشی بە ئومێدیەکی کوشندە دەبێت. ئەم سیستەمە نەوێک پەروەردە دەکات کە لە جیاتی خوێندنەوە و قووڵبوونەوە لە مەعریفە، فکری "هونەری ماستاوکردن" و چەپڵەدان ببن. نەوەی نوێ کاتێک دەبینێت بلیمەتەکان گۆشەگیر کراون و مەمیاکراوەکان خەڵات دەکرێن، تێدەگات کە لەڕێ "قەڵەم" نرخێکی نییە ئەگەر ڕەنگی حیزبی نەبێت، ئەمەش وای کردووە کوردستان ببێتە ژینگەیەک کە داهێنان تێیدا دەخنکێنرێت و تەنها "کەیلەی ئایدۆلۆژی" بەرهەم دەهێنێت.

٤. سی و پێنج ساڵ لە پەراوێزخستنی بلیمەتەکان
کارەساتەکە لەڕدایە؛ نووسەرێک تەمەنی خەی لە پێناو وشەدا بەسەر دەبات، خاوەنی ئاستێکی ئەدەبیی بەرز، بەڵام چونکە نابێتە "مەمیاکراوی نێو میهرجانەکان" و نایەوێت شکڵی وشە بە پلە و پست بفرۆشێت، نێک هەر ڕێزی لێ ناگیرێت، بەڵکو بەبەش دەکرێت لە سادەترین مافی خەی لە نیشتمانەکەیدا. کوردستان کراوەتە موڵکی چەند کەسێکی دیاریکراو، و هەر کەسێک لە دژەوەی ئەو بازنەیە بێت، وەک بێگانە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.

بەکورتی ؛
ئەم دۆخە نادروستە، نەوێکی بێئومێد و زۆوقێکی گشتیی شێواو بەرهەم دەهێنێت. بەڵام دەبێت ئەو "بێناو نووسەرانە" بزانن، کە مێژوو بە فەرمانی حیزب نانووسرێتەوە. مەمیاکراوەکان هەرچەندە بە زۆریش دابپۆشرێن، هەر تەرمێکی بە گیانن و لەگەڵ یەکەم بای گەڵانکاریدا، تێزیان لێدەنیشێت. تەنها ئەو داهێنەرانە دەمێننەوە

کە بە قەڵەمی ئازاد و لە پەناو مرۆڤایەتیدا نووسیویانە، نەک ئەوانەی لە پەراوێزی میهرەجانە حیزبییەکاندا خەریکی کێنەش بردنن.

ئایا کوردستان دەبێتە زیمبابوێی؟.. ئاگری قادر

لە 8ی کانوونی دووەمی 2025، کەماری گەلی چین دامەزراندنی دامەزراوەیەکی لە هەولێر ڕاگەیاند کە بە کەمەڵەی دیواری گەورە ناسراوە، نە ڕاوێژکاری بە کارکردن لەسەر پەیوەندییەکانی کورد و چین دەستنیشان کرد. دوای هەفتەیەک، لە ١٥ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٥، پەکین بە فەرمی ناوەندی لێکۆڵینەوەی دەستپێشخەری شارستانیەتی جیهانی- چوارچێوەیەکی جیهانی ڕاگەیاند کە وەک سەکۆیەک بە گفتوگۆی کولتووری، ئاوگەڵەی شارستانی و لێکتێگەیشتنی یەکتر پێشکێشکرا،لە ڕووکەشدا ئەم پێشهاتانە بەهێشکەر و تەنانەت بنیاتنەریش دەردەکەون. بەڵام ئەزموونەکانی ئەفریقا، ئاسیا و بەڵکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەم جۆرە دەستپێشخەریانە بە دڵگەرمن بەڵایەنن. بەڵکو زەرجار وەک بەشێک لە ستراتیژێکی درێژخایەن بە دووبارە داشتنەوەی ڕەفتاری سیاسی، ژیانی فیکری و ڕێکخستنی ستراتیژی لە کەمەڵگا میواندارەکاندا کاردەکەن. پرسیاری سەرەکی چیتر ئەوە نییە کە ئایا کوردستان سوود لە پەیوەندی لەگەڵ چین وەردەگرێت، بەڵکو ئەوەیە کە ئایا لە قوڵایی و سروشتی ئەو مەترسیانەی کە تێیدایە تێدەگات؟

گەورەترین هەڵەی ستراتیژی چین زەرملەی سەربازی نییە بەڵکو دەسەڵاتی دانانی کارنامەیە. دامەزراوەکانی وەک کەمەڵەی دیواری گەورە و دەستپێشخەری شارستانیەتی جیهانی بە ئاشکرا کەنتڕۆناسەپێنن؛ ئەوان جیهانبینی چین ئاسایی دەکەنەوە لە ڕەگەی کولتوور، ئەکادیمی و بەشداریکردنی نوخبە لە چەندین وڵاتدا ئەم دامەزراوانە بیرکەی وەک ڕێژییکردنی دیموکراسی و مافی مرۆڤ وەک "تایبەتمەندی کولتووری".

چوارچێوەدان بە سەقامگیری تاکڕەوانە بە باڵاتر لە لێپرسینەوەی دیموکراسی وەناکردنی ڕەخنە لە چین وەک "لایەنگری ڕێژاوایی" یان "دژە گۆشەسەندن".

مەترسییەکە لە سانسەردا نییە، بەڵکو لە خەسانسەریدایە. بە تێپەڕبوونی کات، هۆشنبیران و هونەرمەندووسان و داهێنەرانی سیاسەت ئەم گەمانەویانە دەخەنە ناوەوە و بەو پێیە هەڵوێستەکانیان هەڵدەخڵیسکێن. ئەم شێوازە لە زیمبابوێی، کەمبۆدیا و سریبیا بەدی کراوە، کە بوونی چین گوتارکانی بەبێ سەرکوتکردنی ئاشکرای دارشتووە.
دانانی هاوڕێکاران، کەسایەتییە کولتووریەکان، ئەکادیمیەکان و هونەرمەندووسان هەرمزی نییە- ئەوە ستراتیژییە. چین بەدوای جەماوەری جەماوەریدا ناگەڕێت؛ بەدوای دەسەزی نوخبەدا دەگەڕێت،لە سەرانسەری ئەفریقا و هەندکان، گرتنی نوخبە لە ئەنجامدا،سیاسەتمەداران بەرگری لە گرێبەستە ناشەفافەکانی چین دەکەن،خەدوورگرتن لە هونەرمەندووسان لە هاپەرتی لەکەینەوە لەسەر پڕۆژەکانی چین،زانکەکان بەدەرکردنی بابەتگەلی هەستیار لە ئەجەندای توێژینەوەکان،لە کوردستان ئەم مەترسییە توند و تیژە. ئەگەر تەکنەکانی نوخبە وابەستەی دەستهاگەیشتن، پارەدان، یان پرەستیژی چینی بن، ژێردەستەیی ئەکادیمی و کەنترەکردنی زانیاری بەرهەمدەهێنن.
کاتێک ئەو پڕۆگرامانەی کە لەلایەن چینییەوە پارێیان بە دابین دەکرێت دەچنە ناو زانکۆ و ناوەندەکانی توێژینەوە، ئازادی ئەکادیمی دەبێتە مەرجدار. حاڵەتە بەراوردکارییەکان لە مالیزیا، تایلەند، و بەشێک لە ئەفریقا شێوازەکانی دووبارەبوونەوەی نیشان دەدەن، کە بوودجەی توێژینەوە بەستراوەتەوە بە بابەتەکانی "قبووکراو"، وەدەرنانی بەدەنگی بابەتی سیاسی هەستیار،کەنفەانس و ئاهەنگەکان بە هەژامەندی سیاسی فلتەر دەکرێن،ئەمەش دەرئەنجامە درێژخایەنەکەی وابەستەیی فیکریە. کە تەواوی نەوەکانی داهاتوو بەبێ بەرکەوتن بە دیدگای هەڕەنەگر سەبارەت بە چین هادەهێنرێن، ئەمەش شیکاری سیاسەتی سەربەخۆ و بیرکردنەوەی ستراتیژی لاواز دەکات. بە کوردستان ئەمە هەڕەشە لە بناغەکانی بەیاردانی سەروەریە،چین میدیا قەدەغە ناکات؛ جەگەی گەانەوەکان دەگرێتەوە. لە هەگەی بەرنامەکانی هاهێنان، هاوبەشی و دەستهاگەیشتن، چیرەکەکانی لایەنگری چین گەورە دەکرێن لە کاتێکدا هاپەرتکردنی هەڕەخنەگرانە وەک ناپیشەیی دەناسێندرێ،زیمبابوێی وەبەرهێنانی چینی وەک هەزگارکردن پشکشکرا نەک وەکو هەڕەی کاریگەری گەندەڵی پێویست بە پڕۆژە بیانییەکانەوە ،کوردستانیش مەترسیی دەرئەنجامەکی هاوشێوەی لەسەر: نەک بەدەنگی، بەڵکو کەدەنگییەکی دروستکراو کە وردە وردە فرەیی دەشێوێنێت،لە مەنتینەگرەدا، بەکارهێنانی قەرزەکان هەڵبژاردنی سیاسەتی نیشتمانی سنووردار کرد،لە کەمبۆدیا، یەکخستنی سیاسەتی دەرەوە بوو بە چاوەڕوانی،لە زیمبابوێی، پشتبەستن بە یەک هاوبەشی دەرەکی بووە هۆی گۆشەگیری نێودەوڵەتی،ئەگەر

کوردستان ڕێگە بدات کاریگەری چین بەبێ سنوور قووڵتر بێتەوە، مەترسی لەدەستدانی نەرمی ستراتیژی و ئاڵوگۆڕبوونی پێوەندییەکانی لەگەڵ هاوبەشە دیموکراسییەکان و بەرتەسککردنەوەی بۆشایی دیپلۆماسییەکانی.
قەیرانی زیمبابوێ لە ژێر فشارێکی دیاردا سەریهەڵدا- سزا، گۆشەگیری و داماڵینی ئابووری. کوردستان هاووبەشی مەترسییەکی ئاڵوگۆڕی دەبێتەوە چونکە کاریگەری بەبێ پەنجەمۆر کۆنترۆڵکردن بەبێ داگیرکردن وابەستەبوون بەبێ پەیمانی فۆرمی
ئەم فۆرمی دەستەبەرکردنە سەختترە بە دەستنیشانکردن، وردە وردە کاردەکات، خەڵکی لە دامەزراوە و نەرم و چاوەڕوانییەکانەدا جێگیر دەکات، پرسیارەکە ئەوە نییە کە ئایا کوردستان بە ناچاری دەبێتە زیمبابوێی؟، پرسیاری ڕاستەقینە ئەوەیە ئایا کوردستان مەترسییەکە دەناسێت پێش ئەوەی ببێتە زیمبابوێی؟،دامەزراوەکانی چین وەک دوژمن ناگۆن،ئەوان وەک هاوبەشێ دەگۆن-و وەک دەروازەپارێز دەمێننەوە، بەبێ شەفافیەت و چاودێری دیموکراسی و سنووردارکردنی ستراتیژی، ئەمە تەچوونەکە نادرێت، بەڵکو لایەنێ نوێی داهاتوو: لە کەمبوونەوەی سەروەری، تەسکبوونەوەی مشتومە و هەبژاردنی سنووردارداە، بە هەرەمی کوردستان هەشتا کاتی هەبژاردنی بەبێ وابەستەیی ماوە. بەڵام ئەو پەنجەرە تا کاتێکی نادیار بە کراوەیی نامێنێتەوە.

ئاگری قادر
خوێندکاری دکتۆرا لە یاسای ژینگەیی نێودەوڵەتی،زانکۆی نیشتمانی تایوان

عەقڵکی بە عەقڵ.. شیعری نوێزاد بەندی

یەکێک لە ترسناکترین شتەکانی مرۆڤ،
عەقڵە ..
کاتێ خوێندنەوەت ئەبێ
بە دنیایەکی ترسناک ..
بە داهاتوو ترسناکەکان ..

بۆ پرسیارێ ترسناکێکان ..
* * *

عەقڵ واتەئەکا، خەم بخۆی ..
لە جێی خواردن،
ماف بخۆی ..
خوێن بخۆی ..
درۆ بکەی ..
جنێو بدەیت و ..
سوێن بخۆی ..
پیرۆزیی بخوێقێنی و
پیرۆزییەکان هەڵاج کەی ..
هەزار دەرد دروست کەیت و
ئینجا نزای عیلاج کەی..
عەقڵ پەت ئەکا بگری
یان قاقا پێ بکەنێ ..
عەقڵ ئاوارەت ئەکا،
لە کەمپ و ژێر هێشماڵا،
بۆ پێنج خۆزان، یەک سەرئاو،
شاد و شوکر و ڕازی بن ..
یان بۆ هەزاران ڤێلا وتاوێر و مۆڵ و کارگە،
هەشتاکە هەر برسی بن ..
عەقڵ ئەتکا بە جەلاد ..
بۆ پیاو کوژ و سەزانیی ..
بۆ ژێر دەست و داگیرکەر ..
بۆ مۆدێگی پێشیمانیی ..
قەرزار بیت ،یان دەوڵەمەند ..
هێزدار یان ببی بۆ پەند ..
جەنگێکی وا بەرپا کەی،
چوار ملیۆن کەس بکوژی ..
تەپڵەیەک لەسەر کەیت و
بۆ خەیاڵی ئازادی و
نیشتمان و خاکەوە،
ماڵ و منداڵ هەتیوکەی ..
فرمێسکی هەموویان و
خوێنی خوێشت بڕژی ..
عەقڵ هێنمایییت ئەکا،

بە ڕێگای خیانەت و
بە قومار و بە نادی ..
فرۆشتنی قەڵەم و
لە گۆکردنی ئەقڵ و
زۆنا ژنیی و گۆادیی ..
عەقڵ ڕاپەچت ئەکا
بە دڕیای نائومێدیی ..
بە ڕاکردن لە خۆت و ..
هەڵبین و
خۆ کوشتن ،
ئەسپایی .. هێدی هێدی ..
هەموو تەمەنت ئەبا
لە ڕێی ماڵ و پارەدا ..
لە دوکانێ بەند ئەبی ..
یان لە فەرمانگەیەکا ،
سندم ئەکاتە قاچت،
چل پەنجا ساڵ شانازیی،
ڕۆژکانت دووبارە و
سەد بارە ئەکەیتەوە،
بە بێ ئەوەی پارە و ماڵ،
خەفتەکت چارە کا..
عەقڵ ئەتخەڵەتێنێ،
بە دوای تارماییەکانا
ڕا ئەکەی، وەک ڕەشەبا ..
شتێ لێت ئەبێ بە خوا ..
لە خەیشت ناپرسی کوا ..
عەقڵ سواڵت پێ ئەکا ..
عەقڵ هەر چۆنی بوێ ،
بەو شێوەیت لێ ئەکا ..
هەشتا شەرکتان دیوە،
بۆ من ملیۆنەرم؟
یان بەرخکتان بینیوە،
واز لە بەرغڵ بهێنە و
توشی گێشگیریی بە و
بە خەی شیعر بنوسە ؟
تیمساحکتان بینیوە،
لە پێ جەنگی جیهانیی

تیمساحان هەڵگیرسێنێ ؟
مارێکتان دیو،
سجنی نهێنی خۆی هەبێت و
سەدان مار بفڕوتێنێ ؟
چۆلەکەیەکتان دیو،
بە دانێ درێ بکا ؟
کەرکەدەنکتان دیو،
بە ناز و مەکر و عیشوە،
هەزارەها کەرکەدەن
گەمژە و دەستەمۆ بکا ؟
قەت سەگکتان بینیوە
یاسای برسیکردنی
سەد ملیۆن سەگ ئیمزا کا؟
گوێدرێژکتان دیو ،
شەوان هەتا بەیانی،
لە داخی زوڵم نەخۆش و
بیر لە شەڕش کاتەوە و
بانگەشەی کەدەتا کا ؟
داڕکتان قەت بینیوە
نان و قوتی ملیۆنان
داڵی هاوڕێی هابگرێ ؟
بەکتریایەکتان دیو،
توشی خەمەکیی بوو بێ و
هەر کوچە و پەنابگرێ؟
سەقاقوشکتان دیو،
خۆی لە سەقاقوشکان
بکا بە نوێنەری خوا؟
مەگەلکتان بینیو،
گیا و لەوەڕی لە بدزن
نەباعەنن ؟ نەڕەن : کوا ؟
★ ★ ★
(قەت یەکەک مەکە بە هەموویان، قەت خەیشت مەکە بە یەکەکیان..
بە ئەوەی نە هەمووانت لە کیس بچێ و .. نە بیشبیتە یەکەک لەوان
..)
★ ★ ★
تەنها ئەو کاتانە خەتیت،
کە تەنها لەگەڵ خەتیت ..

تەکەڵاوی ئەوان بووی،
پارچە پارچەت ئەکەن و
لەت لەت ئەتکەن بە خەیان ..

⋆ ⋆ ⋆

تا زەر دەنیا نەبیت،
قەت هەنگاو هەڵەهەنێ ..
ئەوانەی کە پاڵ ئەنرێن
بە کەوتن و بە دواوە ،
ئەوانەن خوا وەکیلیی
هەنگاویان هەڵهێناوە ..

⋆ ⋆ ⋆

عەقڵ،
ڕێگای قاچاخ و
زیندان و
کەمەڵکوژیی و
سەدارە و
ئەشکەنجەدان ..
سیخوڕیی و
کورتەی هەواڵ ..
بەیاری جەنگ و
کورسی و
چەکی کەکوژ و
زوڵم و
ئابڵوقە و
حیزب و
چاوەڕوانیی، دروست کرد ..
عەقڵ ،
حەیای عەقڵی برد